

بررسی آثار اقتصادی و اجتماعی تخصیص اعتبارات دولتی توسط شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان‌ها در پهنه سرزمین ایران

محمد غفاری فرد^{۱*} و سید احمد موسوی^۲

۱. دانشیار گروه علوم اقتصادی، دانشکده علوم و فنون، دانشگاه بین‌المللی اهل بیت (ع) تهران.

۲. کارشناسی ارشد، علوم اقتصادی، دانشگاه اهل بیت (ع) تهران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۰۲

اطلاعات مقاله چکیده

رشد و توسعه‌ی اقتصادی از اهداف اساسی تمام کشورهای دنیا به‌شمار می‌رود که تاکنون عوامل متعددی تأثیرگذار برای این هدف ارائه شده است. بودجه عمرانی دولت یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین عوامل تأثیرگذار در رشد اقتصادی است. هدف تحقیق حاضر بررسی آثار اقتصادی و اجتماعی تخصیص اعتبارات دولتی توسط شورای برنامه‌ریزی و توسعه‌ی استان‌ها در پهنه سرزمین ایران است. داده‌های این تحقیق از طریق سایت مرکز آمار ایران برای تمام استان‌ها طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۸ جمع‌آوری شده است. این تحقیق از نظر هدف کاربردی می‌باشد و با استفاده از روش داده‌های تابلویی حداقل مربعات معمولی در محیط برنامه‌ی ایوبوز تجزیه و تحلیل انجام شده و نتایج آن نشان می‌دهد که با یک درصد افزایش در بودجه امور اقتصادی، تولید ناخالص داخلی سرانه به‌اندازه‌ی ۰/۲۴۱۸۴۸ درصد افزایش می‌کند. با یک درصد افزایش در بودجه امور خدمات عمومی، تولید ناخالص داخلی سرانه به‌اندازه‌ی ۰/۱۰۲۲۹۷ درصد افزایش می‌کند، با یک درصد افزایش در بودجه امور اجتماعی، تولید ناخالص داخلی سرانه به‌اندازه‌ی ۰/۰۹۴۴۸ درصد افزایش می‌کند و با یک درصد افزایش در بودجه امور نظامی، تولید ناخالص داخلی سرانه به‌اندازه‌ی ۰/۰۷۴۰۰۶ درصد افزایش می‌یابد از آنجایی که یکی از اهداف اساسی دولت‌ها رسیدن به رشد اقتصادی است، سیاست‌مداران، برنامه‌ریزان به‌خصوص شورای برنامه‌ریزی و توسعه‌ی استان‌ها به‌خاطر رسیدن به این هدف مهم باید توجه بیش‌تری در تخصیص بودجه به امور اقتصادی، امور عمومی و بودجه‌های بخش آموزش و بهداشت نمایند تا از طریق آن بهره‌وری نیروی کار و در نهایت رشد اقتصادی کشور را افزایش دهند.

دوره ۴، شماره ۱، تابستان ۱۴۰۲
صفحه ۷۹-۲۱
مقاله پژوهشی

کلید واژه‌ها: بودجه عمرانی؛ پلن دیتا؛ رشد اقتصادی؛ شورای برنامه‌ریزی و توسعه.

مقدمه

اهمیت تخصیص بهینه بودجه و تأثیر آن در رشد و توسعه اقتصادی برای هیچ‌کسی پوشیده نیست به همین خاطر نحوه تخصیص بودجه عمرانی دولت (بودجه امور عمومی، بودجه امور دفاعی، بودجه امور اقتصادی و بودجه امور اجتماعی) و نقش آن در رشد اقتصادی از اهمیت خاصی برخوردار است. نظام بودجه‌ریزی در پهنه سرزمین اهمیت بسیار بالایی در توسعه کشور دارد، چون که دستیابی به توسعه پایدار و متوازن در هر کشور مستلزم محرومیت‌زدایی از تمام مناطق و استان‌های محروم و ایجاد زمینه‌های لازم برای رشد و توسعه‌ی تمام این مناطق و از بین بردن تمرکز در بقیه مناطق است (عباسیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۶).

یکی از مهم‌ترین و مؤثرتری عوامل تأثیرگذار در رشد اقتصادی ایران بودجه‌ی دولتی است. در حقیقت، تحقق اهداف مهم چون عدالت اجتماعی، کاهش نابرابری، و عدم تمرکز از مهم‌ترین وظایف دولت و اعمال آن در برنامه‌ها و بودجه سالیانه بوده، که در نظریه‌های گوناگون توسعه اقتصادی نیز به‌طور واضح بیان شده است. دولت از طریق تخصیص بهینه بودجه سالیانه می‌تواند نابرابری‌ها و شکاف منطقه‌ای را از بین برده و در میان مناطق مختلف با سطوح توسعه‌یافتگی متفاوت، تعادل و یکپارچگی ایجاد کند (حاجی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۵۸).

یکی از مهم‌ترین ابزارها جهت رشد اقتصادی، بودجه عمرانی دولت است. افزایش سرمایه‌گذاری دولت در امورات چهارگانه (امور خدمات عمومی، امور دفاعی، امور اقتصادی و امور اجتماعی) از یک‌طرف باعث دسترسی مردم به‌امنیّت، آموزش، بهداشت، مسکن، راه‌های حمل‌ونقل، اشتغال و ... می‌شود و از طرف دیگر باعث می‌شود که درآمد و قدرت خرید افراد افزایش کند که در نتیجه آن تقاضا برای کالاها و خدمات افزایش می‌یابد. افزایش تقاضا باعث سرمایه‌گذاری بیش‌تر و در نهایت سرمایه‌گذاری بیش‌تر باعث افزایش تولید ناخالص داخلی می‌شود (حاجی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۵۸).

در ایران، توجه به پارادایم قطب‌های رشد و انتخاب استراتژی نادرست در سال‌های قبل، باعث تسریع در توزیع نامناسب فضایی و مکانی جمعیت، تأسیس اتزیربنایی و سرمایه‌گذاری شده است که این مسئله باعث تشدید تمرکز در مناطق مرکزی، کاهش بهره‌وری در مناطق مختلف دور افتاده و مهاجرت تعدادی بسیاری افراد به کلان‌شهرها گردیده است (حسین‌آبادی، ۱۳۹۲: ۴۵).

مهم‌ترین راه تأثیرگذاری دولت در افزایش تولید ناخالص داخلی استانی، مخارج انجام‌شده دولت به‌عنوان بودجه عمرانی در سطح استانی در امورات مختلف است که در آن استان‌ها مزیت نسبی کامل دارند. ویژگی مهم و عالی کشور ایران، داشتن منابع مهم نفت و گاز و مشکلات بارز آن، وابستگی دولت به درآمدهای نفتی ناپایدار است که برنامه‌ریزی منطقه‌ای و استانی و افزایش اختیارات استان‌ها را در این زمینه لازم و ضروری کرده است. از آنجایی که دولت‌ها به‌دنبال رفاه عمومی مردم می‌باشند باید کالاها و خدمت عمومی مطابق با نیازها و سلايق مردم منطقه‌ای ایجاد کند تا تأمین کالاها و خدمات عمومی کارایی خود را از دست می‌دهد و دولت‌های محلی می‌توانند باعث بهبود کارایی گردید و این بهبود کارایی از طریق آگاهی دولت‌های محلی از شناخت نیازها، ظرفیت‌ها و سلیقه‌های افراد محلی به وجود می‌آید. با شناخت نیازها و استعدادها، بهره‌وری افزایش نموده و در نهایت میزان تولید افزایش می‌کند. از آنجایی که در ایران دولت‌های محلی و شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان‌ها نحوه تخصیص بودجه سالیانه استان‌ها را در اختیار دارد و طی سال‌های متمادی است که این شورا بودجه استان‌ها را به امور مختلف (بودجه امور عمومی، بودجه امور دفاعی، بودجه امور اقتصادی و بودجه امور اجتماعی) تخصیص می‌دهد. لذا لازم است که تحقیق در این باره صورت بگیرد که نحوه تخصیص بودجه توسط این شوراها در ۳۱ استان کشور چه اثری بر تولید ناخالص داخلی استان‌ها داشته است.

لذا تحقیق حاضر به‌بررسی آثار اقتصادی و اجتماعی تخصیص اعتبارات دولتی توسط شورای برنامه‌ریزی

و توسعه استان‌ها در پهنه سرزمین ایران پرداخته است. سؤال مطرح است که توزیع بودجه عمرانی امورات (امور اقتصادی، امور عمومی، امور اجتماعی و امور دفاعی) بر تولید ناخالص داخلی استان‌های ایران چگونه است؟ بودجه عمرانی کدام یک از امورات (امور اقتصادی، امور عمومی، امور اجتماعی و امور دفاعی) که توسط شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان‌ها تخصیص داده شده است، بیش‌ترین تأثیر را بر تولید ناخالص داخلی استانی دارد؟

این مقاله باهدف بررسی آثار اقتصادی و اجتماعی تخصیص اعتبارات دولتی توسط شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان‌ها در پهنه سرزمین ایران صورت گرفته است. پس از بیان مقدمه به ترتیب به مبانی نظری، پیشینه‌ی تحقیق، روش تحقیق، تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق، نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی پرداخته شده است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

نقش دولت در اقتصاد که پس از پدیدار شدن رکود بزرگ جهانی در دهه ۳۰ میلاد به واسطه‌ی نظریات کینز مورد توجه قرار گرفت، اثرات متفاوت در اقتصاد ایجاد کرده است. سیاست‌مداران با استفاده از ابزارهای سیاست مالی در موارد مختلف می‌توانند در کارکرد متغیرهای مهم و کلان اقتصادی مانند سرمایه‌گذاری در زیرساخت، رشد اقتصادی، ثبات، اشتغال، مصرف، اعتدال و تجهیز و تخصیص مناسب منابع موجود در کشور نقش مؤثری ایفا کنند. از طرف دیگر، مداخله بسیار زیاد دولت در فعالیت‌های اقتصادی امکان دارد منجر به نتایج نامطلوبی مثل کاهش سرمایه‌گذاری و مصرف خصوصی شود، بنابراین در دهه‌های اخیر بحث اندازه‌ی دولت و گستره‌ی فعالیت‌های آن در فعالیت‌های اقتصاد مورد توجه بیش‌تر سیاست‌مداران و اقتصاددانان قرار گرفته است. (مهنترف، ۱۳۸۴: ۱۴۶).

به‌طور کلی مخارج دولت در دوبرخش جاری و عمرانی بر بخش‌های مختلف اقتصادی تأثیر دارد. یکی از زمینه‌های مهم بر اساس مبانی نظری، تأثیر مخارج دولت بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی است. به‌طور کلی، سه دیدگاه متفاوت در رابطه با تأثیر مخارج دولت بر سرمایه‌گذاری خصوصی وجود دارد. دیدگاه اول این‌طور استدلال می‌کند که؛ سرمایه‌گذاری دولت به دلیل فراهم نمودن زیرساخت‌های لازم برای بخش خصوصی، منجر به افزایش کارایی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی شده و از همین طریق منجر به افزایش رشد اقتصادی می‌شود. دیدگاه دوم به این باور است که؛ با توجه به محدود بودن منابع جامعه، افزایش سرمایه‌گذاری دولت منجر به کاهش منابع بخش خصوصی شده و چون سرمایه‌گذاری خصوصی کارآمدتر از سرمایه‌گذاری دولتی است، این موضوع رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد. دیدگاه سوم نیز اثر بلندمدت سرمایه‌گذاری دولتی را نتیجه دینرویی مثبت و منفی می‌داند (احسانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۲). سه عامل کلیدی وجود دارد که به‌طور کلی بر سرمایه‌گذاری دولت در اقتصاد تأثیر می‌گذارد (دابلا - نوریس و همکاران، ۲۰۱۱: ۱۴).

رکود اقتصادی: تمام کشورهای که در آن رکود اقتصادی وجود دارد و نرخ بهره آن نیز پایین است و کمبود زیرساخت‌ها یکی از موانع مهم توسعه است، سرمایه‌گذاری دولت می‌تواند تأثیر بسیار خوبی بر اقتصاد داشته باشد.

کارایی سرمایه‌گذاری دولتی: هرچه بازده این سرمایه‌گذاری‌ها دولتی بیش‌تر و مؤثرتر باشد، درصد بیش‌تری از افزایش سرمایه دولتی به افزایش تولید داخلی تبدیل می‌شود و حتی در دوره بلندمدت با افزایش تولید و درآمد در نهایت با افزایش درآمدهای مالیاتی دولت، نسبت بدهی به تولید ناخالص داخلی را می‌توان کاهش داد و این پروژه‌ها را می‌توان با این منابع مالیاتی، تأمین مالی کرد.

نحوه‌ی تأمین مالی: مطالعات مختلف بیان گر این موضوع است که در کشورهای توسعه یافته سرمایه‌گذاری‌های دولتی که با افزایش بدهی، تأمین مالی می‌شود، در مقایسه با سرمایه‌گذاری‌هایی که با تراز بودجه همراه است و با افزایش مالیات تأمین مالی می‌شود تأثیر بیش‌تری بر اقتصاد دارند. البته روش

فوق برای کشورهایی که نسبت بدهیشان به تولید ناخالص داخلی بالایی دارند و نیاز به انضباط و کنترل مالی بیش‌تر دولت دارند ممکن است مناسب نباشد.

بودجه دولت بزرگ‌ترین سند مالی و از نظر اهمیت مهم‌ترین عامل پویای مستقل در سطح اقتصادی است که برای اداره و پیشرفت امور اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و دفاعی به کار می‌رود. این سند از نظر مقدار و حجم نسبی ترکیب درآمد و هزینه بسیار مهم است. به واسطه بودجه سالانه، دولتی توان در سطح متغیرهای مهم و اساسی اقتصادی تأثیر بگذارد. در ایران که فعالیت‌های بیشتری اقتصاد توسط دولت انجام می‌شود و درآمدهای نفتی دولت منبع اساسی برای رشد بخش‌های اقتصادی است، نحوه بودجه‌ریزی نقش اساسی را در تمام امورات کشور دارد به همین خاطر نظام بودجه‌ریزی مثل سیستم‌های شریان بدن، که نقش بسیار مهمی در انتقال خون به تمام بدن دارد، در اقتصاد بازی می‌کند. بنابراین، انضباط، شفافیت، سلامت در نظام بودجه‌ریزی باعث رشد تمام نظام سیاسی و اجتماعی کشور می‌شود، و بر عکس آن سردرگمی، بی‌نظمی و فساد در نظام بودجه‌ریزی نیز باعث بحران کل نظام سیاسی و اجتماعی کشور می‌گردد (وفایی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۳).

باتوجه به ادبیات نظری ارائه‌شده، یکی از راه‌های تأثیرگذاری دولت بر رشد اقتصادی، بودجه‌ی سالانه است. بخش مهمی از وظایف دولت در نظام‌های مختلف اقتصادی از مجرای بودجه اجرا می‌شود. چنانچه روند تهیه و ترتیب بودجه کشور، سیستم اجرایی و طریقه‌ی نظارت و کنترل فعالیت‌های بودجه‌ای از کارایی لازم برخوردار باشد، امکان انجام بهتر وظایف که به عهده دولت است فراهم می‌شود. بودجه دولت یکی از موضوعات مهم در اقتصاد است که نقش مهمی در تحقق اهداف جامعه دارد. به‌طور کلی تأثیر بودجه‌های دولت را می‌توان به ۳ حوزه جمع‌آوری درآمد، هزینه‌ها و مدیریت عدم تعادل بودجه‌ی تقسیم نمود که هر کدام تأثیر خاص خود را بر رشد اقتصادی دارند (وفایی و همکاران ۱۳۹۸: ۱۴).

تا چند دهه قبل، اختلافات بین اقتصاددانان بیش‌تر معطوف به مداخله یا عدم مداخله دولت در اقتصاد بود. در این زمینه دو نگرش کلی وجود دارد: در نگرش اول، مخارج دولت تأثیر منفی بر رشد اقتصادی دارد؛ زیرا عملکرد دولت با ناکارآمدی همراه است. از جمله دلایل این ناکارآمدی می‌توان به هزینه‌های بسیار زیاد مورد نیاز برای تأمین مالی دولت، هزینه‌های اجتماعی ناشی از بارانه‌ها، کاهش منابع مالی مورد نیاز بخش‌های تولیدی اقتصاد و زدست دادن فرصت‌های سودآور بخش خصوصی اشاره کرد. در دیدگاه دوم، برخی از کارشناسان بر این باورند که دولت در توسعه‌ی کشورها نقش اساسی دارد و از این رو در بلندمدت بر رشد اقتصادی کشورها تأثیر مثبت دارد. از دیدگاه این گروه، در تضادهایی که بین منافع خصوصی و عمومی رخ می‌دهد، دولت نقش کلیدی در هدایت فعالیت‌های اقتصادی به طرف نقطه بهینه رشد و توسعه دارد (احسانی، ۱۳۹۵: ۲۵). در دهه‌ی اخیر، به‌ویژه پس از بحران مالی ۲۰۰۹-۲۰۰۸، بیش‌ترین اختلافات حول محور نوع مخارج دولت و میزان دخالت دولت شکل گرفته است. در مورد نوع مخارج دولت گفته می‌شود که هزینه‌هایی مانند سرمایه‌گذاری مؤثر در سرمایه‌های انسانی، زیرساخت‌ها، امنیت، قوانین و... تأثیر مثبت دارد و هزینه‌هایی مانند بوروکراسی اضافی، فساد مالی و عدم برنامه‌ریزی مؤثر و... بر رشد اقتصادی تأثیر منفی دارند. در این راستا و پیرامون موضوع چگونگی تخصیص مخارج عمرانی دولت، اختلافات گوناگون و گاهی نظرات متضاد مطرح شده است. به‌عنوان نمونه، بارو (۱۹۹۰: ۱۰۸) بیان می‌کند که تأثیر مخارج عمرانی دولت بر رشد اقتصادی به نحوه تخصیص مخارج عمرانی دولت بستگی دارد. در مدل بارو، مخارج عمرانی دولت وارد تابع تولید بخش خصوصی می‌شود و این‌طور استدلال می‌شود که مخارج عمرانی دولت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی با هم دیگر رابطه منفی دارد. در این صورت باید از مخارج‌های عمرانی دولت به‌منظور تخصیص بهینه منابع، و افزایش سرمایه‌های فیزیکی، افزایش بهره‌وری نیروی انسانی و اصلاح شکست بازار، استفاده شود. انتظار می‌رود که مخارج عمرانی نرخ رشد اقتصادی را افزایش دهد، اما این استدلال به چگونگی نوع تخصیص مخارج عمرانی دولت بستگی دارد که در نتیجه سهم مخارج مولد (عمرانی) و غیرمولد

(مصرفی) در هر دولت بر رشد و توسعه‌ی کشور مؤثر است. هاگرو (۲۰۰۹: ۵۸) در مورد نقش سرمایه‌گذاری دولت در سرمایه‌فیزیکی، بایراکتارو همکاران. (۲۰۱۰) در مورد نقش افزایش هزینه‌های عمرانی در بخش زیرساخت، آسچوئر (۲۰۰۰: ۳۴۷)، ایستریلیولین (۲۰۰۱: ۱۸۵) و نورودین و یوسمن (۲۰۱۰: ۷) در مورد نقش هزینه‌های عمرانی در بخش حمل‌ونقل در رشد اقتصادی تأکید کرده‌اند. این هزینه‌های عمومی خاص و نوع جهت‌گیری‌های دولت در نحوه‌ی تخصیص هزینه‌های عمرانی و جاری پس از بحران اقتصادی ۲۰۰۸-۲۰۰۹ در جهان، در موضوع بسته‌های محرک مالی مورد بحث و تأکید قرار گرفت. در این بسته‌های مالی کوتاه‌مدت، انتخاب هزینه‌های عمومی خاص (مانند گسترش هزینه‌های زیرساختی) به‌عنوان عامل تأثیرگذار بر سطح تولید ناخالص داخلی و نرخ رشد بلندمدت مورد تأکید ویژه قرار گرفته است. (آکوستا و موروزمی، ۲۰۱۳: ۷-۵). همانطوری که رشد و توسعه‌ی کشورهای مختلف از هم متفاوت بوده است، رشد و توسعه‌ی مناطق و استان‌های یک کشور نیز متفاوت است چون هر استان شرایط محیطی، اقلیمی، فرهنگی، امنیتی، و همچنین مزیت‌ها، استعدادها و سلیق مختلف خودش را دارد و دولت‌های مرکزین می‌توانند ویژگی‌های تمام مناطق کشور را شناسایی کنند. به همین خاطر در دهه‌های اخیر اقتصاددانان، سیاست‌مداران و برنامه‌ریزان به دنبال نهادها و عوامل رفتند که کارایی مخارج دولت را در تمام مناطق کشور افزایش دهد و از طریق آن به رشد و توسعه منطقه‌ای، استانی و در نهایت رشد و توسعه ملی دست یابد، اغلب تئوری‌های توسعه و مطالعات کاربردی بیان‌گر این موضوع است که بین سطح توسعه‌یافتگی یک کشور و استقرار نهادها رابطه مستقیم وجود دارد. به عبارت دیگر کشورهای دولت‌هایی در فرآیند توسعه موفق بوده‌اند که توانسته‌اند نهادهای لازم را برای تحقق توسعه ایجاد کنند. معمولاً نهادهای موجود در یک کشور به نهادی رسمی و غیررسمی تقسیم می‌شوند. هدف از نهادهای غیررسمی آداب و رسوم و هنجارهای یک منطقه و کشور و نهادهای رسمی نهادهای سیاسی و حقوقی اعم از قوه‌ی مجریه، مقننه، قضائیه و مجموعه قوانین و مقررات رسمی یک منطقه و کشور است. به همین خاطر دولت ایران سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استانی را ایجاد نمود که این سازمان قبل از انقلاب هم در ایران فعالیت می‌کرد ولی اختیارات لازم در حوزه‌ی تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری را نداشت ولی در برنامه سوم و چهارم توسعه‌ی کشور ایران ایجاد و توسعه‌ی نهادهای لازم برای توسعه‌ی استانی مورد توجه خاصی مسئولین قرار گرفت و شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان‌ها در راستای سیاست‌های تمرکززدایی و تراکم زدایی شکل گرفت و به‌عنوان یک نهاد مستقل در موضوعات مختلفی از جمله تهیه‌ی سند مالی هر استان، شناسایی اولویت‌های طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی، بررسی شناسایی نیازها و سلیق هر استان و تخصیص بودجه عمرانی به طرح‌ها و شهرستان‌های استان، تهیه و پیشنهاد برنامه‌های مؤثر برای توسعه هر استان، برآورد کردن منابع درآمدی هر استان، شناسایی و پیشنهاد منابع جدید برای پیشرفت استان، ارائه روش‌های بهتر برای کسب درآمد و تخصیص اعتبارات به آن‌ها، به نقش آفرینی در سطح استان‌ها پرداختند. نهادهای استانی از جمله شورای برنامه‌ریزی و توسعه‌ی استان‌ها که مسئولیت تخصیص بودجه استانی را به عهده دارد روندا اجرا، طراحی و نظارت بر برنامه‌های توسعه‌ی استانی را از یکنواختی و یکسویه بودن تغییر داده است. برنامه‌های هدفمندی که متناسب با الزامات هر استان و منطقه می‌باشد انجام می‌دهد که هر استان با توجه به شرایط و الزامات خود اهداف کلان، کمی و کیفی را تعیین می‌کند. این وضعیت که حاصل انباشت تجربه و کسب مهارت هر استاندر امر برنامه‌ریزی و به‌عبارتی بلوغ برنامه‌ریزی در استان است توسط نهادهای ستاد تخصیص استان، ستاد تجهیز منابع و استان، کمیته برنامه‌ریزی شهرستان‌ها و شورای برنامه‌ریزی و توسعه‌ی استانی رهبری و مدیریت می‌شود (غفاری فرد، ۱۳۹۴: ۲). بر اساس قانون احکام دائمی کشور بودجه کلان هر استان به‌طور سالانه توسط شورای ملی تصویب می‌شود و شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان به‌عنوان نهاد تصمیم‌گیر و راهبر توسعه استان با توجه به نیازها و اولویت هر شهرستان اعتبار مورد نظر را به تفکیک امور، فصل و شهرستان توزیع می‌کند و کمیته‌های برنامه‌ریزی شهرستان‌های هر استان بر اساس نیاز و اولویت‌های خود اعتبار تعیین شده را به طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی شهرستان اختصاص می‌دهند.

پیشینه پژوهش

مطالعات داخلی

احمدی و همکاران (۱۴۰۱) در تحقیقی به بررسی اثر اجزای مخارج دولت بر رشد اقتصادی ایران پرداخته‌است. این تحقیق با استفاده از روش مدل رگرسیون انتقال غیرخطی هموار و داده‌های دوره زمانی ۱۳۵۰-۱۳۹۸ انجام شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که تأثیر مخارج بهداشتی در رژیم پایین بر رشد اقتصادی مثبت و تأثیر مخارج نظامی و آموزشی منفی بوده است. اما مخارج بهداشتی در رژیم بالا تأثیر منفی بر رشد اقتصادی داشته ولی مخارج آموزش و سرمایه‌گذاری در رژیم بالا نقش مثبت بر رشد اقتصادی داشته است.

حاجی و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقی به بررسی مخارج دولت و رشد منطقه‌ای در ایران (رهیافت اقتصادسنجی فضایی) پرداخته‌است. این تحقیق با استفاده از روش اقتصادسنجی فضایی و داده‌های سری زمانی ۱۳۸۰-۱۳۹۶ صورت گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مخارج مصرفی دولت تأثیر منفی در رشد اقتصادی و رشد منطقه‌ای داشته است و همچنان رشد اقتصادی در مناطق تأثیر مثبت بر متغیر وابستگی فضایی داشته است.

غفاری فرد و شجاعی (۱۳۹۹) در تحقیقی به بررسی آثار اقتصادی نحوه تخصیص بودجه به استان‌های مرزی کشور بر اساس نیاز و ظرفیت آن‌ها (رویکرد پنل دیتا) پرداخته‌است. این تحقیق در ۱۶ استان مرزی کشور با استفاده از روش داده‌های تابلوی انجام شده و برای تجزیه و تحلیل داده از نرم‌افزار ایویوز استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که متغیر نحوه توزیع بودجه در استان‌های مرزی اثر معنی‌داری بر تولید ناخالص داخلی دارد و هم‌چنان متغیرهای صادرات کالا و خدمات، بهره‌وری نیروی کار تأثیرات مثبت بر تولید ناخالص داخلی داشته است.

وفایی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیقی به بررسی رابطه بودجه و رشد اقتصادی استان‌های کشور با لحاظ توزیع اعتبارات بین استانی پرداخته‌است. در این تحقیق از روش خود رگرسیون برداری پانلی (Panel VAR) و داده‌های دوره زمانی ۱۳۸۰-۱۳۹۶ استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که اعتبارات بودجه هر استان تأثیر مثبت و معنی‌داری بر رشد اقتصادی آن استان گذاشته و همچنان نشان‌دهنده این موضوع است که با افزایش اعتبارات در استان‌های بزرگ رشد اقتصادی استان‌های هم‌جوار به دلیل مهاجرت‌ها به استان‌های بزرگ کاهش می‌یابد.

گل خندان (۱۳۹۸) در تحقیقی به بررسی تأثیر مخارج دفاعی بر رشد اقتصادی ایران پرداخته‌است. این تحقیق با استفاده از یک مدل سمت تقاضا و الگوی تصحیح خطا برداری و داده‌های دوره زمانی ۱۳۶۹-۱۳۹۳ صورت گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مخارج نظامی تأثیر مثبت و معنی‌داری هم در کوتاه‌مدت و هم در بلندمدت بر رشد اقتصادی داشته است.

گل خندان و محمدیان منصور (۱۳۹۸) در تحقیقی به بررسی این که آیا اقتصاد ایران از کاهش در بودجه دفاعی منتفع می‌شود؟ پرداخته‌است. این تحقیق با استفاده از روش رهیافت خود رگرسیون با وقفه‌های توزیعی غیرخطی (NARDA) با استفاده از داده‌های دوره زمانی ۱۳۵۸-۱۳۹۵ صورت گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که چه در کوتاه‌مدت و چه در بلندمدت تکانه‌های مثبت و منفی بودجه امور دفاعی کشور رشد اقتصادی را افزایش می‌دهد ولی میزان تأثیرگذاری تکانه‌های منفی بیشتر از تکانه‌های مثبت است.

امرایبی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیقی به بررسی رابطه تعادل منطقه‌ای در توزیع اعتبارات عمرانی دولت با متغیرهای کلان اقتصادی استان‌های کشور ایران با تأکید بر استان لرستان در طی دوره زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۸ پرداخته‌است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد استان‌هایی که بودجه دولتی بیشتری به آن اختصاص یافته است از نظر شاخص‌های کلان اقتصادی نسبت به استان‌هایی که بودجه کم‌تری به آن‌ها

اختصاص داده شده است وضعیت بهتری دارند.

خداویسی و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیقی به بررسی رابطه اندازه دولت و رشد اقتصادی ایران: کاربردی از مدل‌های حالت-فضا و خود رگرسیون با وقفه‌های توزیعی پرداخته است. این تحقیق با استفاده از روش الگوی خود رگرسیون با وقفه‌های توزیعی و داده‌های دوره زمانی ۱۳۴۶-۱۳۹۳ انجام گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که ضریب متغیرهای استفاده شده در تحقیق در طول زمان مورد نظر ثابت نیست و این پارامترهای در طول زمان رفتارهای متفاوتی را با توجه به منبع تکانه از خود نشان می‌دهد.

صمیمی و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی رابطه میان مخارج دولت و رشد اقتصادی در ایران با رویکرد پویایی دستگاه‌ها پرداخته است. این تحقیق با روش الگوهای خود رگرسیونی با وقفه‌های گسترده (ARDL) در دوره زمانی ۱۳۵۰-۱۳۹۴ با استفاده از الگوی پویایی‌های سیستم صورت گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که هر دو سناریو یعنی هم‌افزایش سرمایه و هم‌افزایش حجم نیروی انسانی باعث رشد اقتصادی می‌شود. صادقی و همکاران (۱۳۹۷) به بررسی بودجه سالانه در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی از طریق بررسی اقلام بودجه سالانه و شاخص‌های اقتصادی پرداخته است. این تحقیق با استفاده از روش رگرسیون تحلیل واریانس در طی دوره زمانی ۱۳۸۶-۱۳۹۵ صورت گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که رابطه بین اقلام بودجه سالانه با شاخص‌های رشد اقتصادی، بیکاری و تورم بدون رابطه خطی بوده و ضریب همبستگی بین آن‌ها نیز ناچیز می‌باشد. در عوض رابطه بین درآمدها و هزینه‌های تحقق یافته با شاخص‌های اقتصادی نرخ ارز دارای هم خطی بوده و ضریب همبستگی قابل توجه نیز بینشان وجود داشته است.

دیزجی و آقازاده (۱۳۹۶) در تحقیقی به بررسی تأثیر کارایی هزینه و اندازه دولت بر رشد اقتصادی کشورهای منتخب جهان با استفاده از داده‌های سری زمانی ۱۹۹۶ تا ۲۰۱۳ به روش گشتاورهای تعمیم یافته در ۱۲۱ کشور منتخب جهان پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که هزینه‌های دولت کارایی، اثربخشی و تأثیر مثبت بر رشد اقتصادی کشورهای تحت مطالعه داشته است.

گرایبی نژاد و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی به بررسی تأثیر هزینه‌های اجتماعی دولت بر رشد اقتصادی و توزیع درآمدها در ایران پرداخته است. در این تحقیق از الگوی اقتصادسنجی VAR و داده‌های دوره زمانی ۱۳۵۷-۱۳۸۵ استفاده شده است. نتایج توابع عکس‌العمل آنی نشان می‌دهد که بودجه امور اجتماعی ایران در سال مذکور نقش مثبت و معنی‌داری در رشد اقتصادی داشته است و همچنین نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهد که بودجه امور اجتماعی بیش‌ترین تأثیر را در تولید ناخالص داخلی و ضریب جینی داشته است.

مطالعات خارجی

یو آن (۲۰۲۲) در تحقیقی به بررسی اثر مخارج دولت در رشد اقتصادی و بازسازی اقتصاد با استفاده از مدل رگرسیونی در کشور چین پرداخته است. این تحقیق که پس از همه‌گیر شدن ویروس کرونا در چین انجام گرفته است نشان می‌دهد که مخارج جاری و عمرانی دولت در رشد و بازسازی اقتصاد چین تأثیرات مثبت و معنی‌داری داشته است.

لی و همکاران (۲۰۲۱) در تحقیقی به بررسی اثرات سیاست پولی و مالی با استفاده از بودجه دولتی و اعتبارات بانکی در رشد اقتصادی کشور چین با استفاده از داده‌های سری زمانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۹ با استفاده از روش پانلی در کشورهای هند، برزیل، انگلیس و چین پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که سیاست‌های پولی و مالی با استفاده از بودجه و اعتبارات بانکی در رشد اقتصادی کشورهای مذکور تأثیر مثبت و معنی‌داری داشته است.

راجو و احمد (۲۰۱۹) در تحقیقی به بررسی تأثیر مخارج نظامی بر رشد اقتصادی کشورهای (هند، پاکستان و چین) پرداخته است. این تحقیق با استفاده از روش تحلیل هم‌انباشتگی و آزمون علیت گرنجری و داده‌های دوره زمانی ۱۹۸۰-۲۰۱۷ صورت گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مخارج دفاعی در سه کشور

مذکور بین مخارج نظامی و رشد اقتصادی رابطه یک‌طرفه از طرف مخارج نظامی وجود دارد و هم‌چنان در بلندمدت نقش مخارج نظامی در رشد اقتصادی مثبت و در کوتاه‌مدت بدون تأثیر بوده است. دودزویچ و همکاران (۲۰۱۸) در تحقیقی به بررسی رابطه بین اعتبارات و مخارج بودجه‌ای دولت و رشد اقتصادی در کشورهای اروپایی پرداخته‌است. این تحقیق با استفاده از روش داده‌های پانلی انجام شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مخارج جاری و اعتبارات بودجه‌ای دولت در ۸ کشور اروپای اثرات مثبت و معنی‌داری در رشد اقتصاد گذاشته‌است.

باباتونده (۲۰۱۸) به بررسی رابطه مخارج دولت‌بر رشد و ساختار اقتصادی پرداخته‌است. این تحقیق با استفاده از روش دیکری فولر تعمیم‌یافته و فیلپس در دوره زمانی ۱۹۸۰-۲۰۱۶ در کشور نیجریه انجام شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مخارج دولت رابطه معنی‌داری در بخش‌های زیرساخت‌های آموزش و بهداشت و حمل‌ونقل داشته است. هم‌چنان نتایج نشان می‌دهد که در بخش‌های کشاورزی و منابع طبیعی هزینه‌های دولت به اندازه هزینه‌های بخش خصوصی کارایی نداشته‌است.

حاتمی و همکاران (۲۰۱۸) در تحقیقی به بررسی رابطه علیت متقارن و غیرمقارن بین مخارج نظامی و رشد اقتصادی کشورهای چین، ژاپن، روسیه، عربستان و آمریکا پرداخته‌است. در این تحقیق از داده‌های دوره زمانی ۱۹۸۸-۲۰۱۳ استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مخارج نظامی در کشورهای مذکور تأثیرات مثبت داشته البته سطح خطا در این کشورهای متفاوت در نظر گرفته شده است.

گوپتا (۲۰۱۷) در تحقیقی به بررسی رابطه بین مخارج دولت و رشد اقتصادی کشور نپال پرداخته‌است. این تحقیق بر اساس داده سری زمانی ۲۰۰۲-۲۰۱۶ انجام شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین رشد اقتصادی و مخارج دولت رابطه مثبت و معنی‌داری هم در کوتاه‌مدت و هم در بلندمدت وجود دارد.

یووو (۲۰۱۷) در تحقیقی به بررسی رابطه بین مخارج دولت، اعتبارات بودجه‌ای و رشد اقتصادی کشور توگو پرداخته‌است. در این تحقیق از مدل رشد نوکلاسیک استفاده شده است. این تحقیق به روش حداقل مربعات دومرحله‌ای (SLS) با استفاده از داده‌های دوره زمانی ۱۹۸۰-۲۰۱۳ انجام شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مخارج جاری دولت تأثیر منفی و مخارج عمرانی دولت تأثیر مثبت بر رشد اقتصادی کشور مذکور داشته است.

ایوگونام و رابینسون (۲۰۱۷) در تحقیقی به بررسی رابطه اعتبارات بودجه‌ای و رشد اقتصادی در آفریقای جنوبی پرداخته‌است. در این تحقیق از روش هم‌انباشتگی و علیت گرنجری و داده‌های سری زمانی ۱۹۹۰-۲۰۱۴ استفاده صورت گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که رابطه علی یک‌طرفه بین اعتبارات بودجه‌ای و رشد اقتصادی وجود دارد به طوری که تأثیر مثبت و معنی‌داری بر رشد اقتصادی داشته است.

کراجوسکی (۲۰۱۶) به بررسی اثر مخارج حفاظت محیط‌زیست و رشد اقتصادی پرداخته‌است. این تحقیق با استفاده از روش داده‌های پانلی در دوره زمانی ۲۰۰۱-۲۰۱۲ در یازده کشور اروپایی مرکزی انجام شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مخارج دولت در بخش محیط‌زیست باعث رشد اقتصادی می‌شود.

ایهیانچو (۲۰۱۶) در تحقیقی به بررسی تأثیرات اعتبارات دولتی و رشد اقتصادی کشور نیجریه پرداخته‌است. در این تحقیق از روش تصحیح خطا و داده‌های سری زمانی ۱۹۸۶-۲۰۱۴ استفاده صورت گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین اعتبارات بودجه‌ای و رشد اقتصادی کشور نیجریه رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد و هم‌چنان اعتبارات بودجه‌ای تأثیر مثبت و معنی‌داری بر سرمایه‌گذاری خصوص در کشور مذکور داشته است.

روش پژوهش

موضوع تحقیق بررسی آثار اقتصادی و اجتماعی تخصیص اعتبارات دولتی توسط شورای برنامه ریزی و توسعه استان‌ها در پهنه سرزمین ایران است. این تحقیق بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و به روش تحلیلی توصیفی و همبستگی صورت گرفته است. داده‌های تحقیق حاضر از سایت مرکز آمار ایران در طی دوره

زمانی (۱۳۹۰-۱۳۹۸) برای تمام استان‌ها جمع‌آوری شده است. جامعه‌ی آماری تحقیق حاضر ۳۱ استان کشور ایران است. مدل تحقیق حاضر توسط برنامه‌ی ایویوز با استفاده از مدل اقتصادسنجی داده‌های تابلویی (حداقل مربعات معمولی) برآورد گردیده است.

معرفی مدل پژوهش

در تحقیق حاضر متغیر وابسته تولید ناخالص داخلی سرانه و متغیرهای مستقل عبارتند از بودجه‌های امورات اقتصادی، خدمات عمومی، اجتماعی و دفاعی است که این اعتبارات توسط شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان‌ها طی سال‌های مختلف بین این امور توزیع شده است. با استفاده از روش پنل دیتا (حداقل مربعات معمولی) و آزمون‌های لازم مدل تحقیق برآورد و ضرایب آن تحلیل می‌شود. معادله زیر نشان‌دهنده مدل تحقیق حاضر و جدول زیر نشان‌دهنده متغیرهای تحقیق حاضر است.

$$LGDPPC = C + \beta_1 LECB + \beta_2 LPSB + \beta_3 LSCB + \beta_4 LDFB$$

جدول ۱. متغیرها و نمادهای تحقیق

متغیر وابسته = تولید ناخالص داخلی سرانه	
نام متغیر (لگاریتم)	نماد
تولید ناخالص داخلی سرانه	GDPPC
بودجه‌ی امور خدمات عمومی	PSB
بودجه‌ی امور دفاعی	DFB
بودجه‌ی امور اقتصادی	ECB
بودجه‌ی امور اجتماعی	SCB

تعریف متغیرهای مدل

تولید ناخالص داخلی سرانه: عبارت است از مجموع ارزش‌های افزوده تمام کالا و خدمات کار تمام که توسط تمام افراد کشور در یک دوره زمانی معین معمولاً در آخر سال به‌دستی‌آید است. هدف از کالاهای و خدمات کار تمام، عبارت از کالاهای و خدماتی است که در پایان مرحله تولید قرار گرفته و از آن‌ها به‌خاطر تولید استفاده دیگری صورت نمی‌گیرد به‌خاطر سرانه کردن تولید ناخالص داخلی کشور، تولید ناخالص داخلی را بر جمعیت استان تقسیم شده است (همایونی فر و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۰).

متغیرهای مستقل

بودجه امور اقتصادی: عبارت از بودجه‌ای است که دولت آن را در قسمت‌های ایجاد منابع تولیدی، توزیع و مصرف که به‌واسطه فراهم کردن و افزایش ظرفیت‌های اقتصادی جامعه به‌خاطر تحقق تعادل اقتصادی در جامعه تخصیص می‌دهد مانند بودجه‌های تخصیص یافته دولت در بخش‌های (کشاورزی، صنایع و معدن، تجارتی، آب و برق، نفت و گاز، راه و حمل نقل و پست، مخابرات و جهانگردی....).

بودجه امور عمومی: یک بخش از بودجه عمرانی دولت می‌باشد که به‌خاطر موضوعات اساسی مانند برقرار عدالت، حفظ امنیت و نظم داخلی، تنظیم کردن روابط خارجی، تعیین کردن قوانین و مقررات، اجرا کردن حاکمیت دولت را در تنظیم روابط بخش‌های دولتی در میانشان و با مردم و همچنان تنظیم کردن ارتباطات مردم با مردم را در برابر قانون در بخش امور عمومی مشخص می‌کند، مانند تنظیم نمودن روابط قوای سه‌گانه دولت، اداره عمومی تمام کشور و..... تخصیص داده می‌شود.

بودجه امور اجتماعی: به مجموعه‌ای از بودجه عمرانی دولت گفته می‌شود که در زمینه‌ی فراهم‌سازی بهتر امکانات زندگی برای مردم جامعه در شرایط متفاوت به‌خاطر تنظیم کردن عدالت اجتماعی، آموزش و پرورش، بهداشت و درمان، فراهم کردن اجتماعی، حفظ کردن محیط زیست و... تخصیص می‌یابد. **بودجه امور دفاعی:** به بودجه گفته می‌شود که دولت آن را به‌خاطر دفاع از مرزها، حفاظت از استقلال و تمامیت اراضی کشور به‌واسطه دفاع نظامی و غیرنظامی و همچنین تولیدات تسلیحات نظامی و... اختصاص می‌دهد (سازمان برنامه و بودجه، دستورالعمل ضوابط بودجه: ۱۳۹۹).

جدول شماره ۲. مقدار بودجه‌ی تخصیص داده شده در امور (خدمات عمومی، اقتصادی، اتماعی و دفاعی) توسط شورای برنامه ریزی و توسعه‌ی استانی در طی دوره زمانی ۱۳۹۰-۱۳۹۸ بر اساس میلیون ریال.

استان	سال	بودجه امور عمومی	بودجه امور دفاعی	بودجه امور اقتصادی	بودجه امور اجتماعی
تهران	۱۳۹۰	۵۲۴۱۳۶	۵۱۶۱۲	۴۰۸۸۹۱	۳۲۰۰۵۵۵
	۱۳۹۱	۳۴۶۰۵۷	۱۹۶۰	۱۷۰۴۶۲۶	۲۳۸۸۲۵
	۱۳۹۲	۴۳۴۷۹۴	۵۳۸۰	۲۸۷۹۹۳۳	۵۴۱۷۲۶
	۱۳۹۳	۵۲۳۶۳۵	۱۴۲۷۰	۳۰۶۲۸۱۳	۶۵۶۰۷۰
	۱۳۹۴	۲۲۹۸۹۲	۱۲۱۰۰	۱۲۴۹۷۰۲	۴۲۵۴۰۳
	۱۳۹۵	۱۸۳۱۴۳	۱۳۸۵۶	۱۶۶۵۸۵۳	۱۱۷۶۸۰
	۱۳۹۶	۱۲۹۶۰۷	۳۳۷۸۱	۲۷۰۶۷۵۲	۸۰۳۶۸
	۱۳۹۷	۱۰۱۴۸۵	۱۶۱۷۰	۲۱۸۴۹۴۸	۹۴۴۷۹
	۱۳۹۸	۲۷۱۱۲۲	۱۱۹۹۸۵	۱۰۱۸۲۱۵	۳۰۲۵۷
	۱۳۹۰	۱۲۴۵۲۰	۳۴۸۲۹	۱۰۸۶۸۲۱	۶۰۵۳۷۱
۱۳۹۱	۳۵۲۶۸	۸۲۴۹	۴۲۲۸۳۱	۱۶۱۶۳۳	
۱۳۹۲	۶۷۳۳۲	۱۴۴۴۰	۵۲۵۸۸۶	۲۲۹۷۳۸	
۱۳۹۳	۱۴۶۴۶۰	۲۳۷۰۰	۹۵۴۲۷۲	۵۷۷۰۷۳	
۱۳۹۴	۱۸۳۴۵۵	۱۲۵۴۹	۶۸۰۸۶۳	۴۱۵۹۹۸	
۱۳۹۵	۹۳۴۳۷	۲۰۳۵۳	۴۹۰۱۴۱	۷۸۶۲۶	
۱۳۹۶	۱۴۵۳۶۱	۲۵۹۷۳	۱۰۰۴۸۸۶	۱۴۸۳۳۴	
۱۳۹۷	۱۵۵۹۵۴	۱۶۷۵۴	۶۲۱۳۱۴	۹۸۸۵۳	
۱۳۹۸	۲۵۱۰۶۵	۳۱۵۲۳	۳۳۸۴۲۷	۴۵۷۵۳	
۱۳۹۰	۸۴۶۴۷	۸۳۶۸	۱۴۰۴۷۹۸	۲۸۴۶۷۳	
۱۳۹۱	۵۸۵۸۹	۱۰۱۴۸	۵۳۹۲۴۷	۱۹۱۲۰۹	
۱۳۹۲	۶۹۵۷۵	۵۰۵۰	۸۰۹۶۲۵	۳۶۱۱۲۸	
۱۳۹۳	۹۴۰۶۲	۸۳۶۸	۸۵۶۵۸۲	۴۴۹۶۰۳	
۱۳۹۴	۱۰۱۱۴۹	۶۶۸۷	۴۵۷۴۵۳	۱۶۵۸۷۹	
۱۳۹۵	۹۱۵۲۱	۴۸۰۰	۴۵۴۰۷۹	۲۳۸۴۶	
۱۳۹۶	۹۰۲۱۴	۱۱۰۷۹	۱۱۶۴۰۰۶	۳۶۷۵۶	
۱۳۹۷	۱۵۲۶۴۶	۷۱۳۵	۱۲۶۷۵۰۰	۱۳۵۹۸۰	
۱۳۹۸	۱۸۶۹۹۶	۳۰۲۰۳	۹۷۷۰۸۷	۵۲۸۴۰	
۱۳۹۰	۱۲۷۷۵۰	۴۲۸۹۴	۱۵۴۳۳۹۴	۶۳۴۴۵۶	
۱۳۹۱	۶۶۷۶۴	۱۱۱۹۸	۶۷۴۵۲۴	۲۳۱۹۱۲	
۱۳۹۲	۴۱۰۴۰	۱۱۵۱۶	۵۴۷۶۸۱	۲۱۴۴۴۲	
۱۳۹۳	۹۵۰۱۴	۱۵۹۲۵	۱۲۵۶۵۵۳	۳۳۴۸۶۰	

۲۲۷۰۲۸	۹۲۹۸۰۹	۷۴۹۰	۱۰۹۱۰۳	۱۳۹۴	۲۲۷۲۱۶	۸۰۹۹۳۸	۵۴۲۸	۷۱۷۱۳	۱۳۹۴
۳۸۰۹۴	۱۱۸۶۸۳۶	۱۰۹۸۳	۴۷۴۴۷	۱۳۹۵	۳۷۳۴۱	۵۸۵۴۴۹	۱۴۷۶۱	۹۹۷۲۳	۱۳۹۵
۸۸۸۲۱	۱۵۶۸۶۷۷	۲۴۷۸۶	۷۹۴۴۶	۱۳۹۶	۸۵۸۸۲	۱۰۰۸۹۷۸	۱۵۱۸۴	۸۰۶۶۸	۱۳۹۶
۱۲۳۷۴۴	۱۷۸۱۹۲۷	۱۰۲۷۵	۱۹۹۳۵۷	۱۳۹۷	۳۳۹۸۴	۹۳۷۴۱۵	۱۴۵۱۵	۱۶۵۲۵۸	۱۳۹۷
۳۳۶۲۹	۱۹۲۶۸۴۳	۳۸۲۲۳	۸۲۱۲۴	۱۳۹۸	۲۶۴۶۵	۱۰۵۶۶۵۴	۱۴۳۲۸	۲۵۲۳۴۶	۱۳۹۸
۱۳۵۰۲۲۴	۴۰۲۷۷۷۴	۸۶۷۲۴	۲۲۲۳۶۳	۱۳۹۰	۵۷۲۸۵۴	۲۳۵۷۹۳۰	۲۵۵۸۴	۱۴۱۱۰۸	۱۳۹۰
۴۲۳۸۵۷	۲۱۵۶۷۴۸	۳۳۲۱۷	۷۵۷۸۹	۱۳۹۱	۳۲۲۱۳۷	۱۶۴۲۸۳۵	۷۵۲۴	۶۱۶۵۱	۱۳۹۱
۴۴۷۶۹۴	۱۷۱۸۸۲۷	۱۵۱۲۴	۶۳۷۶۵	۱۳۹۲	۴۰۵۰۹۷	۲۰۷۱۰۴۱	۳۰۷۵۳	۸۶۲۷۶	۱۳۹۲
۱۰۱۶۷۸۱	۴۳۶۸۶۰۵	۴۶۲۲۲	۱۷۷۸۶۹	۱۳۹۳	۹۲۷۶۴۶	۲۹۸۵۰۴۴	۳۰۷۵۳	۱۲۰۵۹۰	۱۳۹۳
۶۳۰۶۶۰	۲۲۴۳۱۲۹	۱۹۴۱۵	۱۶۳۹۹۴	۱۳۹۴	۴۷۷۹۹۴	۱۹۱۰۴۱۸	۱۶۲۶۰	۹۶۹۲۲	۱۳۹۴
۸۱۳۲۸	۱۳۲۹۳۲۹	۱۲۷۰۳۶	۲۰۲۷۳۲	۱۳۹۵	۲۰۸۵۰	۵۱۳۷۹۲	۹۳۰۰	۸۳۶۷۷	۱۳۹۵
۵۱۶۸۸	۲۶۳۷۵۴۵	۲۳۹۵۸	۱۱۷۸۴۹	۱۳۹۶	۳۷۶۹۰	۱۱۶۸۸۸۸	۱۴۲۷۲	۱۵۳۶۸۴	۱۳۹۶
۱۲۲۵۷۹۹	۴۰۶۰۴۰۵	۳۵۳۳۵	۶۱۳۶۱۹	۱۳۹۷	۴۵۲۷۰	۱۰۹۶۷۷۶	۲۱۷۰۰	۱۴۲۹۰۰	۱۳۹۷
۱۱۱۷۶۱	۲۶۳۴۳۲۵	۵۶۹۲۶	۳۴۷۱۱۷	۱۳۹۸	۳۲۴۴۰	۴۰۰۵۵۶	۱۳۰۰۰	۱۳۱۰۲۲	۱۳۹۸
۱۱۴۲۷۴۸	۲۵۳۴۰۳۷	۴۰۳۴۵	۱۳۷۳۳۸	۱۳۹۰	۸۸۳۴۳۴	۲۹۸۴۹۰۹	۲۲۳۴۰	۱۹۹۴۸۸	۱۳۹۰
۷۷۵۱۵۵	۱۰۰۳۰۱۲	۳۶۰۶۰	۱۲۵۱۱۸	۱۳۹۱	۳۴۶۵۷۴	۲۲۴۸۹۶۳	۴۵۲۳	۴۲۲۰۶	۱۳۹۱
۸۶۷۷۶۸	۱۴۳۰۶۷۴	۲۳۶۸۰	۱۱۰۲۸۵	۱۳۹۲	۴۲۸۰۳۱	۱۸۸۸۶۱۱	۱۱۱۹۸	۱۳۱۰۰۵	۱۳۹۲
۲۰۹۸۹۹۶	۳۱۶۰۱۳۵	۱۷۴۰۸	۲۰۰۶۵۴	۱۳۹۳	۶۳۵۱۶۶	۲۵۱۴۴۰۹	۱۵۶۸۷	۱۷۵۰۱۹	۱۳۹۳
۱۳۳۶۶۰۹	۲۱۹۰۱۵۷	۳۰۶۴۰	۱۶۴۳۴۲	۱۳۹۴	۴۰۲۹۱۷	۱۳۶۶۲۹۱	۱۰۸۱۲	۹۹۳۲۹	۱۳۹۴
۷۹۷۲۲	۱۷۶۵۰۸۶	۲۶۶۴۰	۲۸۳۹۴۵	۱۳۹۵	۶۴۰۰۶	۱۱۰۹۶۴۹	۱۷۹۰۰	۶۷۱۳۳۷	۱۳۹۵
۳۲۲۷۷,۱۶	۲۵۸۴۳۲۰	۳۲۷۲۰	۹۴۶۳۹,۱۹	۱۳۹۶	۷۹۰۰۹	۲۸۰۲۱۹۳	۳۰۲۷۰	۴۱۹۳۶۹	۱۳۹۶
۸۴۶۹۹	۵۲۲۸۵۸۴	۱۴۷۲۵۹	۱۹۵۲۷۹	۱۳۹۷	۵۶۸۲۷	۴۶۹۱۷۸۸	۱۷۳۳۷	۳۵۲۶۸۰	۱۳۹۷
۲۴۵۳۵	۲۶۰۴۶۷۸	۳۷۲۰۰	۲۰۲۴۹۵	۱۳۹۸	۳۶۵۸۰	۴۱۸۳۸۸۲	۳۵۰۰۰	۲۸۷۶۴۹	۱۳۹۸
۱۹۳۹۴۱	۳۷۷۵۰	۱۳۱۷۴	۵۶۹۱۶	۱۳۹۰	۶۱۷۳۹۴	۱۱۳۹۱۴۷	۳۶۵۳۶	۱۴۵۲۱۳	۱۳۹۰
۱۸۰۵۰۶	۲۴۵۹۵۱	۱۷۹۴۰	۹۶۹۸۸	۱۳۹۱	۳۷۴۲۷۱	۵۸۳۳۵۳	۱۵۵۶۴	۶۱۸۴۹	۱۳۹۱
۴۸۹۴۰۸	۱۳۶۰۶۲۵	۲۵۹۲۹	۲۱۷۵۳۳	۱۳۹۲	۵۱۵۷۹۷	۵۵۳۱۳۱	۱۰۱۲۰	۸۶۴۳۲	۱۳۹۲
۱۵۰۶۲۳	۳۲۶۵۸۲	۱۳۰۱۶	۱۲۰۱۰۰	۱۳۹۳	۶۳۸۹۵۰	۹۶۸۱۸۲	۳۸۱۰	۱۲۳۳۰۰	۱۳۹۳
۱۴۸۶۲۵	۱۷۸۷۳۳	۱۰۷۸۴	۱۵۰۱۸۳	۱۳۹۴	۹۷۹۳۵۶	۸۵۲۰۸۱	۳۳۵۰۰	۹۴۴۲۰	۱۳۹۴
۳۰۷۹۶	۲۲۵۰۴۳	۷۰۷۱	۲۱۲۶۶۵	۱۳۹۵	۵۴۴۲۹۵	۳۶۲۱۶۲	۲۵۴۷۸۴	۵۸۴۲۵۲	۱۳۹۵
۵۳۲۰۷	۱۱۴۴۲۲۸	۱۴۱۵۴	۱۶۱۷۳۲	۱۳۹۶	۷۵۹۱۰	۵۷۰۵۵۲	۱۲۳۹۶	۲۵۹۹۲	۱۳۹۶
۲۸۴۰۶	۶۵۲۹۹۶	۸۰۷۶	۱۱۵۲۴۷	۱۳۹۷	۳۷۰۷۹	۳۷۰۱۰۵	۷۳۹۶	۸۰۰۸۲	۱۳۹۷
۲۶۹۸۰	۵۷۷۷۵۶	۲۰۳۰۱	۲۶۳۸۱۰	۱۳۹۸	۱۲۱۸۱۱	۵۵۱۱۸۳	۲۲۱۰۶	۹۶۲۳۴	۱۳۹۸
۳۱۵۶۷۱,۳	۱۱۸۲۴۲۵	۱۸۳۱۸۵	۱۲۷۱۴۶۸	۱۳۹۰	۱۱۰۷۶۰۱	۳۰۸۰۵۵۶	۴۸۴۸۹	۱۱۹۱۵۶	۱۳۹۰
۱۱۶۹۳۱	۳۳۶۴۳۲	۲۷۲۹	۴۰۰۹۹	۱۳۹۱	۴۴۴۹۰۹	۲۵۰۴۹۰۵	۱۱۳۱۶	۵۸۸۴۸	۱۳۹۱
۱۵۴۵۳۱,۱	۳۸۷۷۱۱	۵۳۱۰	۴۴۵۳۸,۹۱	۱۳۹۲	۸۸۱۴۴۶	۱۷۴۶۰۲۰	۸۵۲۷۱	۶۳۴۷۷	۱۳۹۲
۲۳۳۸۵۱	۵۴۷۱۶۱	۵۸۳۰	۸۹۲۵۵	۱۳۹۳	۱۱۶۲۱۴۹	۳۰۸۷۹۲۰	۲۲۲۷۷۹	۱۱۵۸۱۹	۱۳۹۳
۲۰۲۲۱۰	۳۲۶۴۰۷	۶۰۹۴	۱۱۶۴۵۸	۱۳۹۴	۶۵۱۵۴۳	۱۸۵۱۰۷۱	۱۹۶۳۲۱	۷۶۵۷۷	۱۳۹۴
۳۱۸۷۹	۱۹۱۲۹۷,۲	۶۹۲۴	۴۲۶۰۶	۱۳۹۵	۱۲۰۶۵۴۶	۲۱۳۰۵۷۱	۴۰۰۰۰	۸۵۲۷۹	۱۳۹۵
۴۱۵۴۰	۷۶۴۰۱۴,۱	۹۷۲۲	۹۱۴۳۴	۱۳۹۶	۸۴۰۹۹	۳۱۴۷۱۸۲	۷۷۳۹۰	۸۷۶۱۹	۱۳۹۶
۵۷۶۲۰	۵۱۸۸۱۰,۷	۷۷۵۱	۱۱۱۵۷۹	۱۳۹۷	۹۷۳۰۲	۳۶۷۲۵۰۵	۶۸۸۹۴۷	۲۲۳۷۸۴	۱۳۹۷
۱۴۵۱۰	۱۸۲۲۱۳	۲۸۳۵۰	۱۶۱۶۸۸,۷	۱۳۹۸	۴۶۲۶۰	۴۰۶۳۹۲۹	۶۷۷۳۰۳	۵۵۲۵۳۸	۱۳۹۸
۴۷۶۵۸۵	۷۲۸۶۶۱	۵۵۰۰	۱۱۶۹۲۶	۱۳۹۰	۵۳۶۹۵۶	۱۷۲۹۵۶۵	۲۵۰۰	۹۸۷۹۵	۱۳۹۰
۱۴۵۱۴۵	۴۲۵۵۵۰	۵۰۰۰	۵۶۹۵۵	۱۳۹۱	۱۹۴۵۴۲	۱۱۵۳۲۱۵	۲۷۰۰	۴۸۸۷۹	۱۳۹۱

خراسان رضوی

بوشهر

البرز

ایلام

هرمزگان

مازندران

قم

کرمانشاه

۱۵۸۰۴۵	۵۰۹۴۶۴	۴۹۷۰	۵۲۵۳۰	۱۳۹۲	۲۳۲۷۷۹	۹۵۰۶۲۸	۲۸۰۰	۴۰۸۱۴	۱۳۹۲
۳۳۹۱۶۲	۸۹۹۸۸۰	۴۹۶۰	۸۴۹۲۴	۱۳۹۳	۶۰۳۸۶۷	۲۳۱۴۵۰۹	۲۹۰۰	۶۵۷۶۰	۱۳۹۳
۱۴۳۳۳۳	۶۲۵۳۰۴	۴۹۵۰	۷۰۲۳۳	۱۳۹۴	۲۵۴۹۳۰	۱۲۷۷۹۷۹	۲۹۸۰	۵۶۴۳۳	۱۳۹۴
۱۴۴۶۴	۵۰۳۷۲۳	۴۵۷۵	۷۳۰۴۸	۱۳۹۵	۹۹۴۱۶	۲۳۶۷۱۵۲	۳۳۵۰	۱۳۵۲۰۱	۱۳۹۵
۳۰۰۲۸	۹۸۵۴۸۴	۹۵۰۰	۹۲۵۳۳	۱۳۹۶	۳۶۶۶۱	۱۸۷۰۶۰۰	۱۴۲۷۹	۱۰۱۹۵۹	۱۳۹۶
۳۵۰۶۱	۱۷۱۰۶۶۸	۸۴۶۱	۱۰۶۷۸۴	۱۳۹۷	۲۷۲۸۳	۱۶۶۴۵۸۱	۱۳۱۲۸	۱۳۴۱۵۰	۱۳۹۷
۲۳۴۶۲	۷۴۰۷۳۵	۲۵۳۰۵	۱۳۸۲۰۷	۱۳۹۸	۲۱۵۴۴	۵۲۶۸۳۷۵	۲۵۹۹۱	۳۶۲۳۷۶	۱۳۹۸
۷۲۳۵۴۶,۴	۲۴۸۰۴۰۹	۱۸۶۴۱,۲	۸۸۲۹۸,۱	۱۳۹۰	۴۳۷۸۹۵	۲۰۶۶۱۴۶	۱۹۸۰۳	۱۳۶۳۲۹	۱۳۹۰
۲۶۴۴۶۸	۲۲۱۶۴۷۴	۴۹۵۲	۳۹۹۹۳	۱۳۹۱	۲۴۸۱۷۷۶	۱۹۷۹۳۰۹	۳۰۳۷	۶۰۳۳۶	۱۳۹۱
۹۶۶۰۲۵,۱	۱۸۹۴۲۸۶	۱۰۷۱۴,۴	۷۸۷۴۷,۴	۱۳۹۲	۳۴۶۲۱۱	۲۰۱۰۷۱۱	۴۱۲۰	۱۱۶۵۵۴	۱۳۹۲
۶۶۹۷۰۱	۲۷۲۵۹۲۴	۱۲۰۳۴	۱۳۲۱۴۵	۱۳۹۳	۶۰۴۵۲۸	۲۲۲۷۴۷۵	۱۷۲۹۱	۱۲۵۱۴۹	۱۳۹۳
۳۸۷۱۰۷	۲۲۸۴۲۱۹	۸۹۹۲	۲۰۵۸۷۵	۱۳۹۴	۴۶۱۰۶۲	۱۶۲۷۱۴۴	۵۲۹۶	۱۴۹۸۱۰	۱۳۹۴
۳۵۳۸۸	۱۵۶۳۶۷۲	۸۲۸۲	۱۱۵۵۹۹	۱۳۹۵	۹۳۵۳۸	۱۹۷۱۶۵۱	۱۷۲۹۶	۳۵۲۴۵۲	۱۳۹۵
۴۵۸۵۸	۳۳۸۳۸۳۳	۸۵۸۰	۱۷۹۰۱۲	۱۳۹۶	۶۴۷۵۱	۳۷۸۳۹۵۶	۱۶۸۸۷	۱۷۳۶۳۵	۱۳۹۶
۵۲۲۰۵	۳۲۷۲۲۴۶	۳۱۲۰	۳۳۴۷۵۶	۱۳۹۷	۵۴۹۰۵	۲۴۷۶۳۵۱	۱۱۹۰۸	۱۱۷۵۰۸	۱۳۹۷
۴۷۲۴۸	۲۱۵۲۷۲۸	۵۲۶۹۹	۳۰۳۹۸۰	۱۳۹۸	۲۰۸۷۷	۵۱۶۶۷۵۳	۲۶۴۰۵	۳۸۹۹۲۵	۱۳۹۸
۸۱۲۰۸۰	۲۷۵۲۰۶۵	۶۳۵۲۸	۱۵۴۴۷۱	۱۳۹۰	۸۳۵۳۳۲	۳۴۶۸۱۱۷	۱۱۱۸۷	۱۰۷۰۸۸	۱۳۹۰
۲۷۵۵۸۲	۲۰۵۱۱۳۵	۲۲۲۰۹	۶۲۰۲۶	۱۳۹۱	۵۷۲۸۲۵	۱۷۸۴۴۹۳	۳۳۲۵	۴۸۸۵۲	۱۳۹۱
۲۷۸۳۱۳	۱۷۵۹۴۵۰	۱۱۰۵۹	۸۸۰۸۷	۱۳۹۲	۵۴۵۷۵۰	۹۳۱۴۷۱	۷۹۰۰	۴۸۸۰۸	۱۳۹۲
۶۳۸۴۲۴	۳۳۷۱۴۵۱	۱۲۱۵۹	۱۴۲۵۴۱	۱۳۹۳	۹۳۷۶۳۴	۲۰۶۴۵۲۴	۱۴۷۴۵	۸۷۳۸۸	۱۳۹۳
۳۷۰۵۸۶	۱۹۹۵۱۵۵	۱۵۵۷۹	۱۰۹۳۹۹	۱۳۹۴	۶۲۱۴۰۵	۱۴۳۷۳۵۸	۱۳۰۲۵	۹۱۰۲۰	۱۳۹۴
۲۵۴۳۹	۱۱۰۴۷۶۶	۴۹۳۰۲	۴۶۰۸۶	۱۳۹۵	۳۳۲۸۵	۹۵۲۹۴۰	۵۰۴۰	۳۸۹۸۴۲	۱۳۹۵
۷۲۰۱۵	۳۴۱۸۴۴۰	۴۹۱۷۷	۷۶۰۸۳	۱۳۹۶	۵۳۲۹۶	۱۷۳۲۰۰۷	۱۶۰۵۴	۱۵۱۳۲۹	۱۳۹۶
۱۰۳۰۹۲	۴۶۸۷۵۰	۶۲۳۳۸	۲۰۹۸۲۹	۱۳۹۷	۱۳۷۴۶۳	۳۰۳۳۷۶۳	۱۹۲۹۴	۴۱۸۹۸۱	۱۳۹۷
۸۳۵۴۳	۳۳۸۵۶۴۹	۱۶۷۷۱۴	۹۰۴۱۸۰	۱۳۹۸	۴۰۷۳۱	۲۰۶۸۸۶۵	۵۱۰۴۰	۵۴۲۰۳۹	۱۳۹۸
۳۹۴۰۳۷,۴	۱۵۱۹۳۹۰	۳۳۰۹۳,۸	۵۶۷۳۹,۶۴	۱۳۹۰	۵۷۹۲۰۳	۲۵۳۱۴۹۶	۳۴۳۴۴	۵۷۸۰۶	۱۳۹۰
۱۳۲۲۴۳,۶	۱۱۱۳۵۰۶	۲۸۶۶	۴۰۵۲۱,۵۴	۱۳۹۱	۲۵۵۰۵۸	۱۸۶۴۹۳۳	۳۳۰۴	۲۷۷۰۷	۱۳۹۱
۱۶۱۹۷۰,۱	۹۰۱۵۹۳,۶	۱۲۷۰۵	۹۰۹۴۷	۱۳۹۲	۲۱۸۷۲۲	۱۲۴۷۸۵۸	۱۷۵۷۱	۵۶۲۱۸	۱۳۹۲
۳۵۳۶۶	۱۱۷۳۶۶۵	۳۳۴۸۱	۸۲۲۶۴	۱۳۹۳	۵۰۵۳۶۹	۳۳۷۴۹۴۹	۲۶۱۲۵	۶۳۱۳۰	۱۳۹۳
۲۴۱۶۸۳	۱۳۷۰۶۳۸	۳۶۱۶۰	۸۴۱۴۷	۱۳۹۴	۳۴۶۲۳۱	۱۶۶۵۷۳۹	۸۰۲۵	۲۸۸۵۰۳	۱۳۹۴
۲۸۶۲۹	۸۳۱۹۲۹	۲۳۵۷۷	۴۵۴۷۰	۱۳۹۵	۲۳۰۰۹	۱۴۲۹۱۷۴	۱۱۲۴۳	۵۷۰۰۱۴	۱۳۹۵
۵۸۹۹۹	۱۶۵۴۲۱۷	۲۲۵۱۳	۳۳۱۱۹۸	۱۳۹۶	۴۴۶۲۳	۲۷۶۵۰۹۹	۱۰۵۴۵	۱۵۳۶۵۴	۱۳۹۶
۳۲۱۹۴	۱۷۶۰۴۰۷	۳۵۵۰۷	۱۷۴۴۴۹	۱۳۹۷	۴۲۰۵۵	۳۳۷۷۸۸۱	۱۱۰۰۴	۲۷۶۵۱۷	۱۳۹۷
۳۱۰۴۵	۱۰۱۲۲۷۱	۴۹۲۱۵	۱۹۳۸۵۱	۱۳۹۸	۴۲۵۰۱	۶۴۲۷۶۶۳	۳۳۹۷۵	۲۰۱۴۵۹	۱۳۹۸
۴۹۵۳۷۱	۱۶۷۶۵۴۰	۹۸۴۰	۱۵۳۱۶۷,۹	۱۳۹۰	۴۴۰۲۵۲	۱۵۶۵۹۲۹	۲۴۵۲۸	۵۶۷۹۱	۱۳۹۰
۸۵۱۴۹۳۶	۲۸۶۲۷۳	۹۵۷۰	۶۹۷۸۶۲۰	۱۳۹۱	۶۰۵۸۸۶	۱۶۱۶۴۵۳	۱۸۴۶۱	۸۲۲۴۹	۱۳۹۱
۱۹۸۷۵۱,۳	۵۷۷۸۶۴,۲	۸۸۹۰	۹۳۹۶۲,۶	۱۳۹۲	۵۶۶۴۳۲	۱۲۹۹۳۴۱	۱۴۴۰۰	۱۰۹۲۷۵	۱۳۹۲
۳۱۰۵۵۳,۳	۱۲۱۰۷۳۸	۸۷۸۰	۱۴۰۹۲۸,۹	۱۳۹۳	۴۱۷۴۹۴	۱۴۹۲۷۱۴	۸۰۲۵	۹۲۱۴۷	۱۳۹۳
۲۰۴۶۴۱,۵	۶۷۲۷۲۴,۸	۸۶۴۵	۹۳۳۳۰,۴۹	۱۳۹۴	۳۰۷۵۰۰	۱۰۶۴۳۳۳	۱۳۲۷۵	۸۱۹۹۸	۱۳۹۴
۱۹۴۴۰	۵۲۱۶۶۳	۸۵۵۶	۲۷۳۳۰۱	۱۳۹۵	۳۲۲۸۹	۱۰۷۸۶۷۵	۹۷۰۹	۵۵۷۱۱	۱۳۹۵
۵۰۶۵۳	۱۱۲۲۰۶۲	۲۲۱۰۷	۱۸۱۸۱۲	۱۳۹۶	۴۰۵۴۵	۲۰۵۸۱۷۷۱	۱۹۴۵۹	۱۲۳۷۳۳	۱۳۹۶
۵۰۶۵۳	۱۲۳۹۲۶۱	۲۴۴۷۴	۱۱۸۸۱۷	۱۳۹۷	۵۵۷۷۱	۳۸۷۲۴۲۰	۲۴۳۰۴	۱۳۹۹۹۶	۱۳۹۷
۱۱۹۸۶	۱۲۳۹۵۰۹	۱۲۰۶۵۴	۲۰۸۰۱۳,۴	۱۳۹۸	۴۸۵۹۵	۲۹۴۰۰۹۲	۴۵۲۰۱	۳۱۱۳۱۴	۱۳۹۸

فروین

گلستان

آذربایجان شرقی

گیلان

آذربایجان غربی

کردستان

اردبیل

لرستان

استان مرکزی

کهگیلویه

فارس					سیستان و بلوچستان				
۱۵۴۹۳۷۱	۳۷۷۰۲۵۴	۳۰۵۰۴	۲۲۸۴۱۱	۱۳۹۰	۱۰۸۶۰۶۱	۵۲۵۹۵۲۷	۵۲۰۵۴	۲۳۵۸۰۴	۱۳۹۰
۶۱۸۱۷۳	۲۶۰۵۷۵۸	۱۸۰۶۷	۸۷۶۸۰	۱۳۹۱	۳۴۵۳۲۵	۳۶۰۴۹۱۲	۷۵۷۹	۷۶۷۸۹	۱۳۹۱
۶۳۳۱۸۰	۲۴۷۹۷۲۲	۲۷۶۰۴	۱۰۵۵۵۳	۱۳۹۲	۶۴۳۲۸۰	۲۸۱۲۸۶۷	۵۸۱۵	۱۰۴۵۶۸	۱۳۹۲
۱۸۵۹۸۴۸	۴۵۷۷۹۵۸	۷۴۹۵۱	۲۴۰۴۳۸	۱۳۹۳	۱۳۶۱۴۹۲	۶۲۶۵۷۱۳	۳۷۵۹	۱۳۱۵۰۷	۱۳۹۳
۸۳۰۹۶۱	۲۶۱۰۲۲۲	۲۴۶۳۰	۱۹۳۳۳۳	۱۳۹۴	۵۸۳۳۸۸	۱۸۷۲۷۰۶	۲۰۵۷۰	۱۳۳۵۰۱	۱۳۹۴
۶۶۳۰۰	۷۸۶۶۷۱	۲۸۹۶۰	۱۲۴۴۵۱	۱۳۹۵	۳۴۹۰۰	۱۲۶۹۸۸۳	۱۴۷۱۴	۱۰۷۸۹۱	۱۳۹۵
۸۹۸۶۰	۱۶۳۳۷۵۶	۲۶۱۱۲	۱۶۶۸۶۶	۱۳۹۶	۷۴۵۱۳	۴۱۶۹۸۷۰	۳۶۱۷۶	۶۳۳۳۰۴	۱۳۹۶
۱۳۹۳۷۴	۱۲۸۴۹۲۳	۳۸۷۶۹	۱۷۰۹۷۲	۱۳۹۷	۹۶۹۲۷	۶۴۸۰۴۷۱	۲۶۱۶۳	۶۶۷۰۴۲	۱۳۹۷
۳۴۳۵۰	۸۸۳۲۱۰	۵۳۱۰۸	۱۶۱۱۷۹	۱۳۹۸	۲۸۵۷۸	۵۲۱۴۱۰۷	۷۱۰۴۱	۳۵۸۸۸۹	۱۳۹۸
۹۶۴۷۷۷٫۶	۲۹۶۹۲۲۵	۴۹۱۳۹٫۱	۳۷۳۳۹۴٫۶	۱۳۹۰	۴۳۲۳۴۱	۱۰۶۰۷۰۷	۲۷۸۰	۱۱۲۴۱۱	۱۳۹۰
۲۵۹۴۸۶	۱۸۶۰۷۶۴	۲۹۴۹	۱۱۶۲۸۱	۱۳۹۱	۵۲۷۲۱۱٫۶	۱۸۴۷۸۲	۲۷۲۰	۵۷۷۱۸٫۵۶	۱۳۹۱
۴۲۹۷۹۵٫۷	۱۵۰۷۰۴۷	۱۱۸۷۷٫۶	۱۴۶۸۱۷٫۱	۱۳۹۲	۲۰۰۳۵۳٫۹	۶۲۸۳۳۷٫۹	۳۸۱۲	۵۰۷۳۲	۱۳۹۲
۷۳۶۱۰۲٫۲	۳۰۸۰۲۳۵	۷۲۴۷٫۶۳	۲۵۱۷۹۴٫۴	۱۳۹۳	۳۲۳۳۷۳	۹۹۹۲۸۶	۷۱۰۰	۵۸۳۷۵	۱۳۹۳
۳۸۷۷۰۷٫۴	۱۸۸۴۱۲۴	۱۳۱۲۵	۲۷۰۸۷۲	۱۳۹۴	۱۵۹۴۵۹	۵۳۰۸۲۰٫۴	۴۰۰۰	۶۶۷۰۷٫۱۳	۱۳۹۴
۱۰۴۹۳۳٫۵	۱۶۵۴۰۱۸	۱۲۳۷۷	۳۶۳۶۰۸٫۵	۱۳۹۵	۱۹۷۲۲	۶۰۹۸۸۳	۵۴۹۰	۷۰۹۷۳	۱۳۹۵
۱۶۱۹۹۰٫۶	۳۷۴۲۷۶۱	۴۱۶۵۲	۳۶۸۶۰٫۷	۱۳۹۶	۲۶۸۹۴	۱۱۸۳۷۸۸	۱۶۲۱۸	۷۶۴۹۷	۱۳۹۶
۱۹۰۰۸۱	۶۲۷۶۵۲۰	۵۶۸۰۶	۴۱۰۴۴۳	۱۳۹۷	۶۰۰۰۱	۱۹۶۴۹۴۹	۱۶۸۴۰	۱۳۳۵۱۰	۱۳۹۷
۸۸۰۰۱	۴۱۰۹۸۴۲	۸۰۲۹۱	۸۳۲۴۱۷	۱۳۹۸	۴۱۷۷۳	۸۵۰۳۰۱	۱۹۹۵۹	۱۷۰۲۸۳	۱۳۹۸
۴۵۸۹۶۴	۱۷۰۱۵۸۷	۲۲۰۵۰	۹۳۳۲۲	۱۳۹۰	۳۱۱۵۳۷	۱۴۹۲۳۵۹	۱۱۷۰۵	۶۳۷۳۸	۱۳۹۱
۲۲۲۰۷۳	۷۵۴۹۴۵	۲۰۵۰	۲۶۰۹۸	۱۳۹۲	۳۲۶۴۲۳	۱۲۸۴۳۲۱	۷۰۷۵	۴۶۱۰۶	۱۳۹۳
۲۳۵۶۸۰	۶۸۸۶۴۴	۴۶۳۷	۵۱۷۴۴	۱۳۹۴	۲۹۳۰۳	۶۱۱۵۲۵	۸۳۶۳	۸۸۰۵۳	۱۳۹۵
۲۰۶۶۶	۱۳۷۰۰۶۹	۸۳۶۷	۹۴۱۰۲	۱۳۹۶	۲۰۴۴۹	۱۹۶۵۰۱۵	۹۸۰۸	۱۰۳۸۵۷	۱۳۹۷
۱۲۹۲۳	۱۰۹۴۹۶۰	۲۰۶۸۸	۱۸۹۵۹۱	۱۳۹۸					

منبع: سایت مرکز آمار ایران

یافته‌های پژوهش

با توجه به اینکه تمامی اطلاعات و داده‌های تحقیق حاضر کمی هستند، در ابتدا به‌خاطر تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی استفاده می‌گردد. آمارهای توصیفی که در جدول زیر استفاده شده عبارت از: میانگین، میانه، ماکزیمم، مینیمم، انحراف معیار و تعداد مشاهدات که در تحقیق حاضر در طی دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۸ مورد استفاده قرار گرفته است.

جدول ۳. آمارهای توصیفی متغیرها

نام متغیرهای	معیار تمرکز		معیار پراکنندگی	
	میانگین	میانه	انحراف معیار	چولگی
تولید ناخالص داخلی سرانه	۴/۲۸۲۰۰۹	۴/۱۲۸۷۳۹	۰/۷۱۹۴۲۸	۱/۸۳۲۲۷۹
بودجه امور اقتصادی	-۰/۰۶۶۳	-۰/۰۶۵۷۲۴	۱/۰۳۰۴۸۹	-۰/۲۵۱۵۰۱
بودجه امور عمومی	-۲/۴۵۹۲۴	-۲/۵۴۱۰۵۴	۰/۹۷۴۳۹۷	۰/۵۰۶۹۲۸

۲/۶۹۳۰۵۱	-۰/۳۰۳۸۱۳	۱/۳۰۶۶۶۸	-۲/۰۳۱۲۴۶	-۲/۲۰۷۶۵	بودجه امور اجتماعی
۳/۷۸۲۱۱۳	۰/۳۲۴۳۰۲	۱/۲۵۳۳۳۷	-۴/۶۰۲۴۱۲	-۴/۵۳۵۸	بودجه امور دفاعی

منبع: یافته‌های تحقیق

آزمون هم‌انباشتگی

به‌خاطر این‌که در داده‌های پانلی نیز امکان نامانای بودن داده‌ها وجود دارد، بنابراین هم‌انباشتگی و آزمون آن در داده‌ها پانلی نیز از اهمیت بالایی برخوردار است.

جدول ۴: آزمون کائو

نوع آزمون	آماره t	احتمال
دیکی فولر	-۴/۳۹۳۴۵۵	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌گونه که در جدول (۴) مشاهده می‌گردد، آماره ADF و احتمال آن (کمتر از ۰,۰۵) می‌باشد در نتیجه وجود هم‌انباشتگی در مدل با احتمال ۹۹ درصد پذیرفته می‌شود. بنابراین فرضیه H_0 مدل که نشان‌دهنده عدم وجود هم‌انباشتگی است رد و فرضیه H_1 که نشان‌دهنده وجود هم‌انباشتگی در مدل است تأیید می‌گردد به همین خاطر با احتمال به ۹۹ درصد می‌تواند گفت که یک رابطه بلندمدت بین متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق وجود دارد.

آزمون چاو یا F لیمر

در بعضی اوقات داده‌های تحقیق هم دربرگیرنده‌ی دوره زمانی و هم داری مقاطع است. به داده‌های تحقیقی که هم بعد زمانی و هم مقاطع را دارا است داده‌های پانل دیتا گفته می‌شود. به‌طور کلی دو حالت برای برآورد مدل پانل دیتا وجود دارد. در حالت اول عرض از مبدأ برای تمام مقاطع مدل یکسان می‌باشد که این نوع مدل را بنام مدل ترکیبی (Pooled Data) یاد می‌کند. حالت دوم زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد که عرض از مبدأ تمام مقاطع یکسان نباشد که این حالت را بنام مدل داده‌های تابلویی (Panel Data) یاد می‌کند که مدل برآورد شده تحقیق حاضر نیز از این حالت است. از آزمون چاو F لیمر برای شناسایی داده‌های مقطعی و داده‌های تابلویی استفاده شده است (درخشان، ۱۳۸۹: ۱۹۷). آزمون چاو یا F لیمر برای تبیین بین مدل اثرات ثابت و اثرات تصادفی مورد استفاده قرار می‌گردد. جدول زیر نشان‌دهنده آزمون چاواست.

جدول ۵: آزمون چاو یا F لیمر

اثرات آزمون	مقدار آماره آزمون	مقدار آماره جدول	احتمال
مقطع F	۲۴/۴۷۶۰۸	-۳۰/۲۳۶	۰/۰۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که در جدول (۵) دیده می‌شود، F به‌دست آمده مساوی با ۲۴,۴۷۶۰۸ و بزرگ‌تر از F جدول (۳۰,۲۳۶-) است. که این موضوع نشان‌دهنده اثرات ثابت در برآورد مدل است. بنابراین با سطح اطمینان ۹۹ درصد می‌توان فرضیه صفر را که نشان‌دهنده مقطعی بودن داده‌ها است رد و فرضیه مقابل را که نشان‌دهنده داده‌های تابلویی است پذیرفت.

آزمون هاسمن

زمانی که نوع روش بین مدل داده‌های مقطعی و داده‌های تابلویی مشخص شد و محقق نتیجه گرفته که

باید از روش پانل دیتا استفاده کند، لازم است نوع مدل پانل دیتا که به یکی از دو حالت (مدل اثرات تصادفی یا مدل اثرات ثابت است) است مشخص شود (مقبلی، ۱۳۹۶: ۶۰).

جدول ۶: آزمون هاسمن

مقدار آماره کای دو	مقدار	احتمال	خلاصه آزمون
۱۶/۶۴۶۳۲	-۳۰/۲۳۶	۰/۰۰۲۳	مقطع تصادفی

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌گونه که در جدول (۶) دیده می‌شود، با توجه به مقدار احتمال (۰/۰۰۲۳) آزمون هاسمن، فرضیه صفر که بیان‌گر اثرات تصادفی مدل است با احتمال ۹۹ درصد رد و فرضیه مقابل آن که بیان‌گر اثرات ثابت مدل تحقیق است پذیرفته می‌شود.

برآورد و تحلیل مدل تحقیق

مطابق آزمون‌های صورت‌گرفته، مدل پانل دیتا با اثرات ثابت به‌خاطر تخمین رابطه بین متغیر وابسته (لگاریتم تولید ناخالص داخلی سرانه) و لگاریتم متغیرهای مستقل بودجه‌های امورات (خدمات عمومی، دفاعی، اقتصادی و اجتماعی) در تحقیق حاضر مورد استفاده قرار گرفته است که نتایج مدل برآورد شده بر اساس جدول (۷) است.

جدول شماره ۷: نتایج به‌دست‌آمده مدل با استفاده از روش اثرات ثابت

متغیرها	ضریب متغیرها	انحراف معیار	مقدار آماره T	مقدار احتمال
بودجه‌ی امور اقتصادی	۰/۲۴۱۸۴۸	۰/۰۴۸۹۶۱	۴/۹۳۹۶۴۳	۰/۰۰۰۰۰۰
بودجه‌ی امور خدمات عمومی	۰/۱۰۲۲۹۷	۰/۰۳۳۰۲۲	۳/۰۹۷۸۱۴	۰/۰۰۲۲۰۰
بودجه‌ی امور اجتماعی	۰/۰۹۴۴۸	۰/۰۳۲۸۶	۲/۸۷۵۲۱۱	۰/۰۰۴۴۰۰
بودجه‌ی امور دفاعی	۰/۰۷۴۰۰۶	۰/۰۲۵۵۶۸	۲/۸۹۴۴۳۱	۰/۰۰۴۲۰۰
مقدار C	۵/۰۹۳۸۷۱	۰/۱۱۹۳۶۵	۴۲/۶۷۴۷۸	۰/۰۰۰۰۰۰
ضریب تعین	۰/۸۵۶۰۴۵			
مقدار احتمال کل رگرسیون	۰/۰۰۰۰			
مقدار آماره کل رگرسیون	۳۳/۴۱۴۲۵			
مقدار آماره دوربین واتسون	۱/۷۲۳۱۶۱			

منبع: یافته‌های تحقیق

$$LGDPPC = 5/0.9387099235 + 0/241848022758 * LECB + 0/102296729586 * LPSB + 0/094480365509 * LS$$

$$CB + 0/0740059791175 * LDFB$$

چنانچه در جدول (۷) دیده می‌شود، ضرایب همه متغیرها معنی‌دار است. ضرایب متغیرهای مستقل مدل (امور اقتصادی، امور خدمات عمومی، امور اجتماعی و امور دفاعی) به‌ترتیب (۰/۲۴۱۸۴۸، ۰/۱۰۲۲۹۷، ۰/۰۹۴۴۸ و ۰/۰۷۴۰۰۶) است که نشان می‌دهد با یک درصد افزایش در بودجه امور اقتصادی که توسط شورای برنامه‌ریزی و توسعه‌ی استان‌ها تخصیص داده شده است تولید ناخالص داخلی سرانه به‌اندازه ۰/۲۴۱۸۴۸ درصد افزایش می‌یابد. با یک درصد افزایش در بودجه امور خدمات عمومی تولید ناخالص داخلی سرانه به‌اندازه ۰/۱۰۲۲۹۷ درصد افزایش می‌یابد، با یک درصد افزایش در بودجه امور اجتماعی تولید ناخالص داخلی سرانه به‌اندازه ۰/۰۹۴۴۸ درصد افزایش می‌کند و با یک درصد افزایش در بودجه امور نظامی تولید ناخالص داخلی سرانه به‌اندازه ۰/۰۷۴۰۰۶ درصد افزایش می‌یابد. آماره F با مقدار (۳۳/۴۱۴۲۵) و احتمال (۰/۰۰۰) نشان می‌دهد که مدل رگرسیون برآورد شده از معنی‌داری خوبی برخوردار

است. مقدار ضریب تعیین (۰/۸۵۶۰۴۵) است که نشان می‌دهد مدل از قدرت توضیحی خوبی برخوردار است. آماره آزمون دوربین واتسون که به خاطر تشخیص دادن وجود همبستگی و یا عدم وجود همبستگی در مدل رگرسیون استفاده می‌شود، نیز نشان‌دهنده عدم وجود خودهمبستگی در مدل است. چون زمانی که آماره دوربین واتسون در بازه ۱/۵ تا ۲/۵ قرار گیرد، نشان‌دهنده این است که در مدل مشکل خودهمبستگی وجود ندارد (رفعت و جزئی زاده، ۱۳۹۵: ۴۲). این آماره در مدل تحقیق حاضر برابر با ۱/۷۲۳۱۶۱ است که نشان می‌دهد که مدل حاضر مشکل خودهمبستگی ندارد.

نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

طی سال‌های مختلف شورای برنامه ریزی و توسعه استان‌های ایران بودجه کلان سالانه خود را بین امور مختلف و طرح‌ها و پروژه‌های مختلف توزیع می‌کنند. هر شورایی با توجه به نیازها، اولویت‌ها، پتانسیل و ظرفیت استان و شهرستان خود طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی تعریف می‌کند. این تحقیق به بررسی آثار اقتصادی و اجتماعی تخصیص اعتبارات دولتی توسط شورای برنامه ریزی و توسعه استان‌ها در پهنه سرزمین ایران و با استفاده از داده‌های آماری طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۸ در ۳۱ استان ایران صورت گرفته است. مدل تحقیق حاضر با استفاده از نرم‌افزار ایویوز به روش داده‌های تابلویی (حداقل مربعات معمولی) با اثرات ثابت برآورد گردیده است.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که بودجه‌های امورات چهارگانه (امور اقتصادی، امور خدمات عمومی، امور اجتماعی و امور دفاعی) که توسط شورای برنامه ریزی و توسعه استان‌ها تخصیص داده شده است تأثیر معنی‌داری بر تولید ناخالص داخلی سرانه دارد. طبق نتایج به دست آمده یک درصد افزایش در بودجه امور اقتصادی باعث افزایش ۰/۲۴۱۸۴۸ درصد افزایش تولید ناخالص داخلی سرانه می‌شود. یک درصد افزایش در بودجه امور خدمات عمومی باعث می‌شود که تولید ناخالص سرانه به اندازه ۰/۱۰۲۲۹۷ درصد افزایش پیدا کند. یک درصد افزایش در بودجه امور اجتماعی باعث می‌شود که تولید ناخالص داخلی به اندازه ۰/۰۹۴۴۸ درصد افزایش می‌کند و یک درصد افزایش در بودجه امور دفاعی باعث می‌شود که به اندازه ۰/۰۷۴۰۰۶ درصد تولید ناخالص داخلی سرانه افزایش نماید. با توجه به موارد فوق می‌توان ادعا کرد که شورای برنامه ریزی و توسعه استان‌ها با تخصیص اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای (اعتبار عمرانی) به امور مختلف رشد اقتصادی استان را فراهم کرده‌اند.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که با افزایش بودجه‌های عمرانی امورات چهارگانه (اقتصادی، خدمات عمومی، اجتماعی و دفاعی) تولید ناخالص داخلی سرانه افزایش پیدامی‌کند و در نتیجه افزایش اعتبارات بودجه‌های عمرانی دولت باعث رشد اقتصادی کشور ایران می‌شود که نتایج تحقیق حاضر با نتایج تحقیقات وفایی (۱۳۹۸)، گل خندان (۱۳۹۸)، یوان (۲۰۲۲) ولی (۲۰۲۱) ... سازگاری دارد.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بیش‌ترین تأثیر بر تولید ناخالص داخلی سرانه را، اعتبار امور اقتصادی و بعد از آن اعتبار امور خدمات عمومی داشته است. بنابراین دولت به خاطر رشد اقتصادی کشور باید اعتبار امورات مذکور را افزایش دهد.

توصیه‌های سیاستی

با توجه به اینکه اعتبار امور اقتصادی بیش‌ترین تأثیر را بر تولید ناخالص سرانه داخلی داشته است. برای رشد اقتصادی کشور این امور باید مورد توجه ویژه سیاست‌مدران، برنامه ریزان و به خصوص شورای برنامه ریزی و توسعه استان‌ها قرار گیرد.

بودجه‌ی امور اجتماعی فصل‌های مهم و اساسی مثل آموزش، بهداشت... را شامل می‌شود و در تحقیق حاضر بین متغیرها رتبه سوم را در افزایش تولید ناخالص سرانه داشته است دولت باید توجه بیش‌تری در تخصیص اعتبار به امور آموزش و بهداشت نماید تا بودجه اختصاص یافته در این امور باعث بهره‌وری درست نیروی کار و از طریق آن به رشد اقتصادی منجر شود.

سیاست‌مداران و برنامه‌ریزان ملی برای ایجاد رشد اقتصادی و امنیت ملی کشور باید توجه خاصی را در مورد تخصیص بودجه امور دفاعی که در بین بقیه امورات نقش کمتری در رشد تولید ناخالص داخلی داشته است نمایند و بودجه‌ای این امور را باید به شکل درست و مناسب آن به کار بگیرند تا هم امنیت ملی کشور کاملاً تأمین شود و هم به رشد اقتصادی کشور کمک کند.

منابع

- احسانی، مجتبی؛ کریمی پتانلار، دکتر سعید؛ جعفری صمیمی، دکتر احمد و علمی، دکتر زهرا (۱۳۹۵) تأثیر تغییر ترکیب مخارج عمومی دولت بر رشد اقتصادی ایران، دانشگاه مازندران، رساله دکتری در علوم اقتصادی.
- احمدی، محدثه؛ محمودزاده، محمود و قویدل دوست کوئی، صالح (۱۴۰۱)، اثر اجزای مخارج دولت بر رشد اقتصادی ایران رویکرد رگرسیون غیرخطی انتقال هموار (۱۳۵۰-۱۳۹۸)؛ فصلنامه مدل‌سازی اقتصادسنجی، دوره ۷، شماره ۲، پیاپی ۲۶، شهریور ۱۴۰۱: ۴۳-۶۶.
- امری، علی، شاداب فر، الهام، بازگیر، مهدی (۱۳۹۸) بررسی رابطه تعادل منطقه‌ای در توزیع اعتبارات عمرانی دولت با متغیرهای کلان اقتصادی استان‌های کشور (با تأکید بر استان لرستان)، مجله اقتصادی شماره ۹ و ۱۰ آذر و دی ۱۳۹۸؛ صص ۱۴۷-۱۸۲.
- حاجی، غلامعلی، کیهانی حکمت، رضا، نجفی زاده، سیدعباس، مهرگان، نادر (۱۳۹۹) مخارج دولت و رشد منطقه‌ای در ایران (رهیافت اقتصادسنجی فضایی)، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)، شماره ۴ زمستان ۱۳۹۹، صص ۱۵۷-۱۷۵.
- حسین‌آبادی، محمد (۱۳۹۲)، روش‌های رتبه‌بندی و سطح‌بندی مناطق و شاخص‌های نابرابری منطقه‌ای. انتشارات معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری، ص ۴۵.
- خداوینی، حسن و عزتی شورگلی، احمد (۱۳۹۷)، بررسی رابطه اندازه دولت و رشد اقتصادی ایران: کاربرد مدل‌های حالت-فضا و خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، دوره ۸ شماره ۳۱ تیر ۱۳۹۷ صص ۱۵۱-۱۶۸.
- درخشان مسعود، اقتصادسنجی (تک معادلات بافروض کلاسیک)، انتشارات سمت، ۱۳۸۹، ص ۱۷۶.
- دیزجی، منیره، آقازاده بکتاش، فرانک (۱۳۹۶) تأثیر کارایی هزینه و اندازه دولت بر رشد اقتصادی کشورهای منتخب جهان، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی سال هفتم، شماره ۲۷ تابستان ۱۳۹۶، صص ۱۲۳-۱۴۰.
- پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار) دوره ۱۶، شماره ۲، سال ۱۳۹۵: ۲۹-۴۶.
- صادقی، سعید؛ مومنی، علیرضا و صالحی، علی‌اصغر (۱۳۹۷)، بررسی نقش بودجه‌ی سالانه در تحقق اهداف اقتصادی مقاومتی از طریق بررسی اقلام بودجه‌ی و شاخص‌های اقتصادی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- صمیمی، احمد؛ چافجیری، سعیدپور عیسی و دکتر راسیخی، سعید (۱۳۹۸)، بررسی رابطه میان مخارج دولت و رشد اقتصادی ایران: رویکرد پویایی‌های سیستم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اقتصادی و اداری دانشگاه مازندران.
- عباسیان، عزت‌الله؛ محمودی، وحید؛ امیری، مجتبی و زندی، امید (۱۴۰۰)، ارائه مدل بودجه‌ریزی در ایران بر مبنای رشد اقتصادی و رقابت‌پذیری منطقه‌ای با رویکرد پویای سیستم، فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، شماره ۳۷، بهار ۱۴۰۰: ۲۵-۴۱.
- غفاری فرد، محمد و شجاعی، محمدرضا (۱۳۹۹)، بررسی آثار اقتصادی نحوه تخصیص بودجه به استان‌های مرزی کشور بر اساس نیاز و ظرفیت آن‌ها (رویکرد پنل دیتا)، نشریه علمی پژوهش‌های راهبردی بودجه و مالی، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۹: ۱۰۹-۱۴۸.
- گرائی نژاد، غلامرضا؛ میرزایی، حسین و حاجی طاهری، مریم (۱۳۹۰)، بررسی تأثیر هزینه‌های اجتماعی

دولت بر رشد اقتصادی و توزیع درآمدها در ایران، فصلنامه‌ی اقتصاد مالی، دوره ۵، شماره ۱۴، خرداد ۱۳۹۰: ۹۱-۱۱۸.

گل خندان، ابوالقاسم؛ محمدیان منصور، صاحبه (۱۳۹۸)، آیا اقتصاد ایران از کاهش در بودجه دفاعی منتفع می‌شود؟. بررسی مسائل اقتصاد ایران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ششم، شماره ۱، تابستان سال ۱۳۹۸، ۱۹۹-۲۲۷.

وفایی، حبیب‌الله، مشهدی احمدی، محمود و مهرآرا، محسن، (۱۳۹۸) بررسی رابطه بودجه و رشد اقتصادی استان‌های کشور بالحاظ توزیع اعتبارات بین استانی، فصلنامه مدل‌سازی اقتصادسنجی-سالچهارم شماره ۲ پیاپی ۱۳ بهار ۱۳۹۸ صص ۹-۳۲.

مقبلی، نفیسه (۱۳۹۶)، تأثیر توسعه مالی بر توزیع درآمد در ایران و منتخبی از کشورهای عضو منا، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد دانشگاه شهید باهنر کرمان، ص ۰۶.

مهنّت فر، یوسف (۱۳۹۴) بررسی اثر مخارج دولت بر سرمایه‌گذاری خصوصی در ایران، فصلنامه نظریه‌های کاربردی اقتصاد، ۲(۱): ۱۴۳-۱۶۲.

نوفرستی، محمد (۱۳۹۲)، آمارمفاهیم، روش‌ها و کاربردها، تهران: خدمات فرهنگی رسا، ص ۷۶.
همایونی فر، مسعود؛ چشمی، علی و یاقوتی جعفرآباد، فاطمه (۱۳۹۵)، بررسی تأثیر توسعه‌ی مالی بر نابرابری درآمد در کشورهای منتخب اسلامی، دوفصلنامه مطالعات اسلامی، دوره ۹، شماره ۱، پیاپی ۱۷، سال ۱۳۹۵: ۳۷-۵۸.

Acosta-Ormaechea, O. and Morozumi, A. (2013). Can a Government Enhance Long-Run Growth by Changing the Composition of Public Expenditure? Fiscal Affairs Department, IMF Working Paper.

Aschauer, D.A. (2000). Do States Optimise? Public Capital and Economic Growth. The Annals of Regional Science, 34, 343-363.

Barro, R. (1990). Government spending in a simple model of endogenous growth. Journal of Political Economy, 98, 103-125.

Bayraktar, O.A., Boone, J.Q., Drummond, M.L., Doe, C.Q. (2010). Drosophila Type II Neuroblast Lineages Keep Prospero Levels Low to Generate Large Clones that Contribute to the Adult Brain Central Complex. Neural Dev, 5(1): 26.

Dudzevičiūtė, G., Šimelytė, A. and Liučvaitienė, A. (2018), Government expenditure and economic growth in the European Union countries, International Journal of Social Economics, 45(2): 372-386.

Easterly, W. and Levine, R. (2001). It's Not Factor Accumulation: Stylized Facts and Growth Models. The World Bank Economic Review, 15(2), 177-219.

Era Dabla-Norris, E., Brumby, J. Kyobe, A. Mills, Z. and Papageorgiou, C. (2011). Investing in Public Investment: An Index of Public Investment Efficiency. IMF Working Paper, No. 11/37.

Golkhandan, A. (2019). Defense Spending and Economic Growth in Iran: Evidence from Cointegration Analysis, 5th International Conference of Modern Research in Management, Economics and Development, University of Georgia.

Grahamstown, Eastern Cape, South Africa.

Gupta, R. (2018), The Impact of Government Expenditure on Economic Growth in Ne

pal. Available at SSRN:<https://ssrn.com/abstract=3099218> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3099218>.

Hakro, A. N. (2009). Twin Deficits Causality Link-Evidence from Pakistan. *International Research Journal of Finance and Economics*, 24, 54-70.

Hatemi-J, A., Chang, T., Chen, W.Y., Lin, F.L. & Gupta, R. (2018). Asymmetric causality between military expenditures and economic growth in top six defense spenders. *Quality & Quantity*, 52(3), 1193-1207.

Iheanacho, E. (2016), The Contribution of Government Expenditure on Economic Growth of Nigeria Disaggregated Approach, *International Journal of Economics & Management Sciences*, 5(5): 1-8.

Iwegbunam, I. A. & Robinson, Z. (2017), Government Expenditure and Economic Growth in South Africa: Causality and Cointegration Nexus, *Biennial Economic Society of South Africa Conference*, Rhodes University.

Krajewski, P. (2016). The impact of public environmental protection expenditure on economic growth [Wpływ wydatków publicznych związanych z ochroną środowiska na wzrost gospodarczy]. *PROBLEMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT 2016*, 11(2), 99-104. Retrieved from <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-84976426596&partnerID>.

Li Ying, Sun Yunpeng, Chen Mengya (2021). An Evaluation of the Impact of Monetary Easing Policies in Times of a Pandemic. *Frontiers in Public Health*, 8, 12-25.

Nurudeen, A. and Usman, A. (2010). Government Expenditure and Economic Growth in Nigeria, 1970-2008: A Disaggregated Analysis. *Business and Economics Journal*, 4, 1-11.

Raju, M. H. & Ahmed, R. (2019). Effect of military expenditure on economic growth: evidences from India Pakistan and China using cointegration and causality analysis, *Asian Journal of German and European Studies*, 4(3).

Yovo, K. (2017), Public Expenditures, Private Investment and Economic Growth in Togo, *Theoretical Economics Letters*, 7: 193-209.

Yuan, B., Leiling, W., Saydaliev, H.B (2022). Testing the impact of fiscal policies for economic recovery: does monetary policy act as catalytic tool for economic Survival. *Econ Change Restruct.*